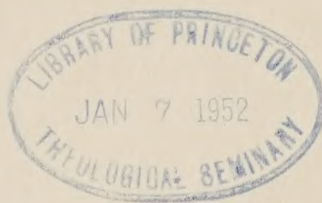

Hebrew Alphabets

by

Reuben Leaf

PJ4589
.L43

PJ4589
.L43

Digitized by the Internet Archive
in 2024 with funding from
Princeton Theological Seminary Library

Hebrew Alphabets

400 B.C.
to Our Days

Reuben Leaf

New York

Copyright 1950, by Reuben Leaf, New York, N. Y.

This book or parts thereof may not
be reproduced without permission
of the publishers.

All rights for mechanical reproduction of letters and designs in this book are reserved by the authors and their use for typecasting, or any purpose except handlettering is prohibited without written permission of the authors.

Published by
Reuben Leaf Studio · 324 East 18th St., New York, N. Y.

Printed in U. S. A.

Introduction

THE publication of this book marks the first attempt to present in one volume specimens of Hebrew Lettering and Graphic Art, covering a period of about 2000 years.

The lack of such a hand-book, containing traditional forms of Hebrew script, has been the cause of difficulties and failure on the part of many a Jewish graphic artist and craftsman.

Apart from the few books on ancient Hebrew manuscripts, paleography and incunabula, there has not been a single hand-book to supply the practitioner in this field with the essential material for use in his work. This scarce literature, moreover, is practically, non-available.

The goal of this compiler, himself a graphic artist, who has been frequently confronted with the same problem, is to fill this need. Having made a thorough study of the historical development of the Hebrew alphabet and of its modern usage, it occurred to him that his fellow craftsmen might be greatly benefited by having the results of his research published.

The achievements of modern graphic arts throughout the world, are due, to a great extent, to the dissemination of a wide professional literature in most of the European languages. It is the hope of the compiler that the publication of this volume will result in the improvement of Hebrew lettering.

The artist must be forewarned against the many pitfalls arising from incorrect application of this material.

It is important for the artist to realize that the Hebrew Alphabet, in its manifold shapes and renderings, is an integral part of the cultural legacy of the Jew; the accepted and sanctified shapes of the Hebrew Alphabet are not only time-honored, but an inseparable part of his consciousness. No responsible artist will, therefore, take liberties and trifle with basic forms lest he destroy, or impair its legibility.

There is abundant room left for endless innovations within the limitations of tradition and legibility. A careful perusal of the various alphabets will convince him that he may still make his own adaptations to suit his graphic requirements.

He will find in this collection a treasury of the best which has been created by Hebrew scribes, printers and graphic artists of the past and present.

The alphabets for this volume selected from manuscripts originating from various countries, are characteristic of various periods in Europe, Asia and Africa. All have been reproduced faithfully from authentic sources. Modifications, when made, are mentioned in the explanations to the plates.

In addition to the alphabets and the graphica there is a reprint, on plates 67-70, of the "Jewish Folk Ornament", published originally at Vitebsk, Russia, in 1920. The reasons for reprinting them are given on the last page.

Sources of Alphabets and the other published matter are given in the explanations to the plates.

The bibliographical list will be helpful to the student of Hebrew script in finding the source material used by the compiler of this work.

A concise bibliography on lettering in English and foreign languages is added.

The introduction and explanatory notes in English and Hebrew, will enable a greater number of readers to take advantage of this book, as no such book is yet available anywhere.

*From Ancient Times
to the Invention of Printing*

A — CANAANITISH OR ANCIENT
HEBREW ALPHABET

PLATE
1

Hebrew Alphabet, similar to Phoenician, Moabitic, etc., as used in Palestine and neighboring countries. In use among Jews until about 1st century B.C. More than one version of some letters is given below. The Samaritans use one version of this alphabet in their Holy Scriptures.

The names of the Hebrew letters have the following meanings: Aleph — bull; Beth — house; Gimel — camel; Daleth — door; He — air-hole or lattice-window; Vaw — hook; Zayin — weapon; Heth — fence, barrier; Teth — a winding, snake or leather bottle; Yod — hand; Kaph — bent hand; Lamed — ox goad; Mem — water; Nun — fish; Samekh — a prop; Ayin — eye; Pe, Fe — mouth; Tzadeh — fish-hook; Quoph — eye of needle; Resh — head; Shin, Sin — tooth; Tau — sign or cross.

B — THE SQUARE, OR MERUBAH ALPHABET

The Merubah, known also as Ashuri or Syriac alphabet, from which the Modern Hebrew alphabet developed, came into use after the return from Babylonian captivity, introduced, perhaps, by Ezra the Scribe. Definite year unknown. With the Semitic, Aramaic language spoken by the Jews in those days, they must have found the shapes of the Aramaic letters much simpler than their own and adopted them, in preference to their ancient, complicated characters. Both alphabets were used as late as the Christian Era. The Maccabeans (163 B.C.) and Bar-Kochba (133 C.E.) used the ancient characters on their coins.

This alphabet, reproduced here, contains no final letters

Kaph, Mem, Nun, Peh and Tzadeh, which were introduced centuries later.

This Merubah alphabet is based on stone inscriptions and mosaic floors found in the ruins of ancient synagogues in Galilee, North Palestine.

C — ANCIENT ARAMAIC WRITING

Aramaic writing on papyrus from Fourth Century B.C., from letter of Jewish Community on Elephantine Island (Upper Nile, Egypt) to the High Priest of the Temple in Jerusalem. Several characters are very similar to modern.

ALPHABET OF THE FIFTH CENTURY

PLATE

2

From a business letter written in Galilee. Contains final forms of letters: Kaph, Mem & Nun. The finals of Pe and Tzadeh were added in this plate by the compiler to complete the alphabet for modern use. These added shapes may have existed at that time.

Notwithstanding its antiquity the legibility of its characters is easy and clear.

(from Cowley, The Jewish Quarterly Review, Vol. 16)

A PALESTINE FIFTH CENTURY ALPHABET

PLATE

3

Based on inscription of tombstone found in Gur-al-Tzafiyah, Galilee, dated 423 C.E. and on similar material. Engraved characters. Basic skeletons of the Hebrew Alphabet letters are already firmly established in this alphabet.

The sharp differentiation in the letters Gimmel-Nun, Vav-Zayin, Final Mem — Samekh, make their legibility much easier than in the best of the modern printing types.

(Encyclopaedia Eschkol, vol. 2, p. 740)

SIXTH CENTURY ALPHABET

PLATE

4

Based on a palimpsest of the Sixth Century, Cairo, Egypt. Written with quill or reed. Effect changed but basic shapes remain as on Plate 3.

(from Fragments of the Books of Kings, Cambridge, 1897, by Prof. F. C. Burkitt)

ALPHABET OF THE NINTH CENTURY

Based on manuscript of Egyptian origin. Very similar to Plate 6 and yet different in individual construction. Note the way the Nun combines with the Yod, influence of Arabic writing, perhaps.

(Sasson's Hebrew and Samaritan Manuscripts, Plate 2)

PLATE
5

ALPHABET OF THE TENTH CENTURY

Based on manuscript written in Egypt in 1006. Perfect legibility and usable as it is. Note: short leg of Lamed; extended Gimel bar and elongated upright.

(from L'Ornement Hebreu by Guenzburg and Stassov)

PLATE
6

EARLY ALPHABET FROM SPAIN

Based on manuscript of 11th or 12th century. Note: thin extension of Aleph on right; elongated bar of Gimel and its position below lower line limits; the strange construction of the Zayin; the Nun and Peh combinations with the Yod. The Beth is differentiated sharply from the Kaph and so is the Gimel from the Nun, the Vav from the Zayin. Modern Hebrew printing types are far less clear and legible. This alphabet is entirely different from foregoing alphabets, but without loss in legibility.

(Elkan Adler's Catalogue of Manuscripts, III. 55)

PLATE
7

ANOTHER EARLY SPANISH HEBREW ALPHABET

Based on manuscript of North Africa origin of 11-12th century, of very original form and of perfect legibility. Looks like the forerunner of the Rabbinical script, known as "Rashi". The originator of this alphabet had his own peculiar way of joining the top bar to left uprights, as in Daleth, He, Heth, Final Mem and Tau. Both Mem and Shin are of unique construction.

(Elkan Adler's Catalogue)

PLATE
8

TENTH CENTURY ALPHABET

Based on a fragment of the oldest Bible scroll, of North Africa, 10th Century. Perfect legibility with sharp distinctions in Gimel-

PLATE
9

Nun, He-Heth, Vav-Zayin. Also excellent "Family Resemblance" in the entire alphabet.

(Stade, Fragment of old manuscript, 10th Century)

PLATE
10

ANOTHER TENTH CENTURY ALPHABET

Of excellent legibility though of entirely different construction, with more curved uprights than the previous one.

(from old manuscript)

PLATE
11

ELEVENTH CENTURY ALPHABET

Based on a manuscript of Egyptian origin. Note: extensions on the corners of the left sides, top; of the Daleth, He, Heth. Also the sharp angle of the Resh. The neck of the Lamed is very elongated. The upright of the Quoph is attached to roof. The sharp pointed heads of the Gimel, Vav, Teth, Yod, Nuns and others are handled entirely different than in all other, previous alphabets.

(L'Ornement Hebreu)

PLATE
12

TWELFTH CENTURY ALPHABET

Originated in Egypt. Based on manuscripts and carved letters of Ark of the Law in the Museum of the Jewish Theological Seminary of New York City. Every letter of clear cut perfection in proportion and differentiation. The pointed sharp heads are now the outstanding characteristic of this alphabet, as an outgrowth of the previous tendencies of the Egyptian Jewish Scribes. Note also the pointed leg of the Lamed and the sword-like descenders of the final letters and the Quoph. This alphabet is the culmination of Hebrew penmanship in Egypt.

PLATE
13

TENTH CENTURY ALPHABET

Based on manuscript of the 10th Century. An unusually graceful manuscript form of perfect legibility and original design. Looks like the ancestor of the Prague Haggadah letters in its weight and in some of its characteristics. See Plate 22 for comparison.

(from J. C. Silvestre's Paleographie Universelle)

ELEVENTH CENTURY ALPHABET

PLATE
14

From Eleventh Century manuscript of Nachmanides' commentary on Ecclesiastes. It is one of several script forms on which the so-called Rabbinical alphabets were based. This one, of Spanish origin, is one of the most graceful in its curved lines. The Gimel and Zayin are very unusual and so is the Shin with its detached middle tooth. Note, also, the vertical position of the tongue in the Pe. The two Lameds, one on the bottom of the plate, are slightly different. All points of the descenders are turned to the left side.

*(from Graetz's History of the Jews, Hebrew Translation,
Vol. 4, page 173, Warsaw, Poland, 1931)*

THIRTEENTH CENTURY ALPHABET

PLATE
15

Based on Hebrew inscription of King Ferdinand's tombstone, 1279, erected by his son Alphonzo the Sage, and inscribed also in Spanish, Latin and Arabic. A very unique alphabet developed in Spain. The Hebrew characters in the Church El Transito, in Toledo, (formerly the synagogue of Samuel Abulafia) are of the same design, but a little heavier, due to the material used for the wall decorations.

THE ALPHABET OF THE MAYENCE BOOK OF MARTYRS

PLATE
16

Based on the text of the Mayence Community Record Book, containing names of members and their families massacred by the Crusaders in 1096, the year of the First Crusade. Though similar to other plates it is different from them in many details of construction and possesses a peculiar beauty of its own.

Note: shape of low Gimel; short leg of Lamed; the separate top stroke of final Pe and points of all descenders turned left. Also position of Yod after the Gimel in first word on bottom.

ALPHABET OF 10TH-11TH CENTURIES

PLATE
17

From manuscript of Spanish origin. Though reminiscent of

other plates (compare with Plate 7) in a few letters, it is in reality fundamentally different. This one is built entirely on curves. The only exception is the straight line in the Aleph.

Note: rounded leg of Lamed; separate stroke with sharp point of Teth; rounded Kaph; short nose of Mem; left uprights of Heth, Final Mem and Tau, and the very elongated descenders.

PLATE 18

ALPHABET OF THIRTEENTH CENTURY

Based on manuscripts of Franco-German origin. Quite different from all other alphabets in the construction of several of its characters. Compare with plates 7, 8 and 17. It contains two Lameds.

The elongated left uprights of Teth, Ayin and Shin are not in the original manuscript. They are added "Sighting Points" to facilitate the reading of the letters in the line. (See more about "Sighting Points" in explanations to Plate 34).

PLATE 19

FIFTEENTH CENTURY ALPHABET

From a manuscript Haggadah, written in Germany and illustrated in colors. Compare with Plate 13. A bold, powerful family of characters. Peculiarities are the short, right uprights in He and Heth; short nose of Mem; different handling of tongue in Pe. The Alphabet slants to the left. The Vaw and the Zayin will require modification because of their close similarity.

PLATE 20

A "RASHI" ALPHABET

The only Rabbinical script in Jewish typography used at present for commentaries, the main body of the text being printed in Meruba, the square letters. Since Rashi's commentary to the Bible was printed for centuries in this type, or its fore-runners, it became synonymous with the name of the famous commentator Rashi (c. 1040-1105). The first Hebrew press in Italy, in Reggio di Calabria, published a Rashi edition in 1475, in a Rabbinical type, as shown on plate 27, an earlier "Rashi" type, based on an older script.

ALPHABET OF THE FIFTEENTH CENTURY

PLATE
21

Based on the hand-written text of a Passover Haggadah in Germany, (#2, Germanischer National-Museum, Nuremberg). Its characters resemble somewhat those of Plate 19, though most of its letters differ in details. This alphabet is also lighter in weight, in its blackness, which makes for a clearer legibility.

Note: the sharp difference between the letters Vav and Zayin.

*(from "Die Juedische Kunst" by Ernst Cohn-Wiener,
Martin Wasservogel Verlag, Berlin, 1929)*

PRAGUE HAGGADAH ALPHABET

PLATE
22

From the famous Prague Haggadah (Passover story book) published in Bohemia, in the year 1526. It contains numerous wood-engravings and decorative initials, and is considered one of the most beautiful Haggadahs ever to be printed.

It is the Hebrew characters of this edition that make it valuable to us. It represents the culmination of Central European Jewry's efforts of several centuries of calligraphy.

A redesigned type, based on this alphabet, was cast in the early twenties in Germany. The designer Mr. Boehmer, kept its characteristics practically unchanged. Its usefulness, however, is limited to display work, such as book titles and publicity printing. The straight heavy horizontals, without any curves, or, "Sighting Points", make speedy reading a strain on the eyes, when used in text printing. A reasonable spacing between the letters improved its legibility somewhat.

This alphabet was very popular in Germany and North Italy among Jewish scribes, manuscript engrossers and illuminators.

A Holland-made font of type, of a design close to this one, was used with poor results, in the printing of the Psalms, in 1723, by a printer of Szolkow, Poland.

The printers Helitz, of Krakau, Poland, printed the title page

of a work in 1540, in a type on this order, with quite satisfactory results. The latter type was reduced in weight and gained thereby in legibility.

The Jewish Soncino Society, of Berlin, Germany, published an edition of the Bible in 1931, in the redesigned type by Mr. Boehmer. The vowels, above and under the lines, and the "Trop", or cantillation notes, makes its legibility strenuous.

PLATE
23

ILLUMINATOR'S ALPHABET

Of a design similar to alphabet on Plate 22. Was used widely for colored work on manuscripts, in two, or three colors.

PLATE
24

HEBREW ALPHABET OF PROVENCE,
SOUTH FRANCE

One of the finest alphabets evolved in that great center of Hebrew scholarship in the Middle Ages. This alphabet originated in Perpignan, in 1299. A perfectly legible family of characters suitable for modern usage. Note: the points of the uprights extending above top lines in Daleth, He, Heth and Final Kaph, indicating separate strokes for the right uprights.

(from a manuscript in the Bibliotheque Nationale, Paris)

PLATE
25

TORAH SCROLL ALPHABET

These script characters are typical of the Torah scribe's work in practically all European countries and wherever European Jews have settled. This alphabet is used exclusively for writing on parchment of the Pentateuch, Book of Esther, Book of Job, phylacteries and mezuzahs.

The embellishments above some of the letters, called Taggin, single or triple, are used exclusively on those, as indicated on this plate.

Note: the peculiar construction of the letter Heth; the sharp line and curve on ascender of Lamed; the bottom horizontal of Pe is below line, to make room for the tongue.

The scribe is allowed to elongate, or extend, some of the letters, in order to fill out the line. These letters are: Daleth, Heth, Lamed, Quoph, Resh, Tau, and, sometimes, the final Mem. These rules are very strict and the pious Torah scribe will follow them scrupulously.

This alphabet, with slight modifications, has been in common use for the last 4-5 hundred years in Central and Eastern Europe.

HEBREW ALPHABET FROM YEMEN, SOUTHERN ARABIA

PLATE
26

Yemen has one of the oldest Jewish communities outside of Palestine. Though isolated from the Jews of the world for more than 2000 years, the Jews of Yemen have succeeded in evolving a peculiar culture of their own, based, indeed, on strict Jewish tradition. Having had practically no contact with the outside world, they have done everything in their own peculiar fashion. Their scribes are doing very fine parchment writing and are experts at miniature work. This plate shows a typical Yemenite manuscript hand.

There is no Yemenite typography and all books, without exception, are handwritten.

Early Hebrew Typography

PLATE

27

RABBINICAL ALPHABET IN TYPOGRAPHY

As used in first Hebrew book to be printed. Based on a popular Rabbinic script, as used for centuries in Spain and Portugal, and probably in Southern Italy, it was faithfully copied by the die-cutter for the first Jewish printer in Reggio di Calabria, South Italy, 1475.

The first German-Christian printers also printed their books in a type which closely resembled the scribe's art, in order to compete with the hand-written product.

This Rabbinical type was used in an edition of Rashi's commentary to the Bible. Note: this alphabet contains two Lameds; Aleph, He and Heth have short right legs; the Nun and Pe are extended before a Yod.

PLATE

28

PORTUGUESE RABBINICAL ALPHABET

As used in the printing of a Maimonides commentary on the Bible in 1489, in Lisbon. This alphabet is another variation of a Spanish-Portuguese Rabbinical. It resembles the previous one on Plate 27 in very few cases. It contains two Lameds and its Aleph, He and Heth have short right legs.

It was the first Hebrew book to be printed in Portugal.

PLATE

29

ABRAHAM CONAT'S HEBREW TYPE

Designed originally for his printing press in Mantua, Italy, it was a perfect imitation of the manuscript of "Nofeth Sufim", a copy of which he printed in 1480. Conat printed a very limited number of books in this most unusual font of type.

Note: the original Gimel and He; final Kaph; similarity of final Mem with Samekh. The Aleph-Lamed ligature, on left bottom of plate, is unusual as well as illegible at present.

PLATE

30

MESHIT ALPHABET

Developed from various scripts and used exclusively for printing of "Weiberteitch" books, i.e. literature for women, or men, unfamiliar with the Hebrew language. The first Yiddish books to be

published, in 1534, were all printed in Meshit characters, in this or another version.

The first newspaper in Yiddish to be published (Amsterdam, Holland, 1686-1687) served as a source for this plate.

The Redelheim machzor, 1868, is probably one of the last prayer books to use "Meshit" alongside with "Rashi", Rabbinical type, in explaining procedure of the services, the latter being used for Hebrew only.

The best Meshit is nothing but an incongruous mixture of styles.

A SONCINO PRESS TYPE

The Printing House of Israel Nathan Soncino (native of Germany) published a complete Bible, Mishnah and part of the Talmud. Alphabet shown on this plate was used in his "Berakhot" section of the Talmud.

The books published by Soncino, the founder of the Soncino House, and by his two sons, as successors, were all printed in imitation of manuscript style. Their typography was of the first order in its workmanship and its unexcelled beauty.

PLATE
31

ANOTHER SONCINO TYPE

Entirely redesigned, legible and as beautiful as the previous alphabet on Plate 31, in its imitation of manuscript hand, it was no improvement on the first font. Though clear and legible it is still unstable and a strain on the eyes. The type when small in size and set in a line, make a much better impression than its enlarged picture. However the practical value of the Soncino types should not be underestimated, even if some of their products turned out failures, such as the Bible printed by Gerson Soncino in 1491. One must bear in mind the fact that printing was still in its infancy.

PLATE
32

THE FIRST TRUE TYPOGRAPHY ALPHABET

Was designed by a printer in Rome with a radically different view on matters of type design. The printer wanted a maximum of clarity in reading, which he achieved by eliminating the scribe's flourishes and by reducing the heavy weight of the horizontal bars. He also added stability to all characters and, as a result, he produced the First Simple, Legible Typography Alphabet.

PLATE
33

Modern Hebrew Lettering

PLATE 34

"KEDEM"

By REUBEN LEAF

Alphabet inspired by early Meruba inscriptions on monuments and mosaic floors, found in the ruins of Galilee synagogues of 2nd and 5th centuries. With most of its original characteristics preserved, some modifications were made in the proportion of some letters. The left uprights of Teth and Ayin are slightly raised, as well as the middle upright of the Shin, in order to add "Sighting Points", to facilitate the reading of the letters in the word and line.

N.B. — The Latin Alphabet contains 12 such "SIGHTING POINTS" in the following letters: Ascenders, above the line — b,d,f,h,k,l,t; Descenders, below the line — g,j,p,q,y, and sometimes z. The Capitals, too, at the beginning of the sentence and interspersed here and there on the page, are a great aid to the eye. These "SIGHTING POINTS" vitalize the otherwise flat top line of the letters set in a line. The Hebrew alphabet contains only one ascender in the Lamed, and five descenders in the Quoph and the four final letters: Kaph, Nun, Pe and Tzade, and in some alphabets, in the Ayin. We have no Capitals, of course.

This "Kedem" alphabet possesses the archaic, basic beauty of the Meruba and a maximum of legibility.

PLATE 35

"HERET"

By REUBEN LEAF

Based on sources similar to those mentioned on Plate 34. Some of the letters are even closer to the original character of the Hebrew adaptation of the early Aramaic symbols. Though archaic in effect the legibility of their letters remains unimpaired.

"KEDAR"

By REUBEN LEAF

PLATE
36

Is another variation on the same theme, as the "Kedem" and "Heret" alphabets. Notwithstanding its stern blackness it is not as stiff and rigid as its forerunners. It is practically all built on slightly curved lines. Its weight makes it suitable for color work.

"NAOMI"

By REUBEN LEAF

PLATE
37

Is a condensed alphabet of medium weight of extremely simple forms, with distinct differentiation between Gimel and Nun, Samekh and Final Mem, Vav and Zayin. Thoroughly modern in feeling.

"PERETZ"

By REUBEN LEAF

PLATE
38

Is a Modern Meruba (square) alphabet of medium weight and of simplified shape, as in the previous plate, but of different construction.

"REUBEN"

By REUBEN LEAF

PLATE
39

Is a special, heavy, angular, block alphabet, suitable for poster and other work, in black and color.

"SARAH"

By REUBEN LEAF

PLATE
40

Is adapted for cut-out work in wood, metal, felt, applique, a variety of arrangement in black and color. It is based on simple calligraphy.

"GZIRAH"

By REUBEN LEAF

PLATE
41

Is adapted for cut-out work in wood, metal, felt, appliquee, plastics, etc. Suitable, also, for two-color printing jobs.

PLATE
42

"GAZITH"

By REUBEN LEAF

Is a stiff, all angular alphabet suitable for stone work of modern character, wood-work, signs, metal-work and all graphic art adaptations.

PLATE
43

"T'OMIM"

By REUBEN LEAF

Is a modern alphabet for two-color work. Also suitable for relief work, stone, castings in bronze, brass, plastics, etc.

PLATE
44

"KTIV"

By REUBEN LEAF

Is an alphabet of simple script characters, suitable for any engrossed work and for signs, show-cards, price-tags. Good for lettering pen and brush.

PLATE
45

"AGAS"

By MENACHEM BIRNBAUM

Used by Menachem Birnbaum, in Europe, on several book covers. A rich, decorative, display alphabet, suitable for many applications in printing and applied arts. Lends itself well to gold work on leather, illuminated manuscripts. See plates 51, 56, 57 and 58, for work by Birnbaum and Leaf.

PLATE
46

"FORST"

By SIEGMUND ASHER FORST

An original alphabet of perfect legibility, based on a sound understanding of Hebrew calligraphy.

PLATE
47

WOODCUT HEBREW LETTERS

Initials, titles and vignettes, used by early Hebrew printers, 1481 to 1547, in various European countries:

1, 8 & 12,	1483 to 1490	by Soncino Press, Italy.
2,	1547	by Justiniani, Venice, Italy.
9, 10	1487	by Unknown, Naples, Italy.
3		by Unknown, Italy.
4 & 6	1540;1521	by Bromberg, Venice, Italy.
7, 7α, & 11		by Unknown, Lisbon, Portugal.
13,	1526	by Unknown, Prague, Bohemia.

DECORATIVE INITIALS (1)

By REUBEN LEAF

PLATE
48

Based on various alphabetic styles, in a variety of decorative treatments, for one or more colors.

DECORATIVE INITIALS (2)

By REUBEN LEAF

PLATE
49

HEBREW MONOGRAMS (1)

By REUBEN LEAF

PLATE
50

Based on different alphabets of various periods and countries.

HEBREW MONOGRAMS (2)

By REUBEN LEAF

PLATE
51

MODERN HEBREW LETTERING IN GRAPHIC ARTS (1)

PLATE
52

1, 2, 3, 4, 10 & 11 — by Reuben Leaf. / 5 & 6 — by Franziska Bruch (Rimon). / 7, 8 & 9 — by Joseph Budko (Bialik's Works).

MODERN HEBREW LETTERING AND GRAPHIC ART (2)

PLATE
53

1 — by Menachem Birnbaum.

2 — by Prof. E. Boehm. Old style in extreme modern treatment. (Rimon).

3 — by Joseph Budko. Too much space allowed to insignificant embellishment. (Rimon).

4, 5, 6, 7 & 8 — by Franziska Bruch, See Plate 52.

9 — by Emanuel Grau. JNF booklet, 1945.

PLATE
54

MODERN HEBREW LETTERING
AND GRAPHIC ART (3)

LETTERING BY FRANZISKA BRUCH

The lettering on this Plate, and some on Plates 52 & 53, have all been printed in the Hebrew-Yiddish Art Magazine "RIMON", of which only 6 issues were published, Berlin, 1922. (Rachel Bernstein-Wischnitzer, Art-Editor).

Franziska Bruch is an expert in old Hebrew calligraphic styles and has produced careful imitations of several, as shown on this plate. Her work is of the highest standard.

PLATE
55

MODERN HEBREW LETTERING
AND GRAPHIC ART (4)

Lettering by K. Rothschild, Hamburg, Germany, written with steel pen-point. From manual: Hebraeische Quadratschrift (Ktav Ivri — Aschurit) published by Verlag fuer Schriftkunde of Heintze und Blankertz, Berlin, (Steel penpoint manufacturers).

PLATE
56

MODERN HEBREW LETTERING
AND GRAPHIC ART (5)

1 — by Joseph Budko, Palestine newspaper head.

2 to 7 — by Reuben Leaf, experiments with one word.

8, 11, 12, 14, 15 & 16 — by Reuben Leaf.

9 — Palestine, by unknown artist.

10 — by unknown artist, head of Warsaw Daily.

13 — by Emanuel Grau, head of Jerusalem Weekly.

MODERN HEBREW LETTERING AND GRAPHIC ART (6)

PLATE
57

- 1 — by unknown artist, Newspaper ad.
- 2 — L. Brickman. Head of Yiddish Weekly, New York.
- 4, 7 & 8 — by unknown, Publication headpieces and ad.
- 10 — by unknown, Paris Publication.
- 12 — by unknown, New York Monthly head.
- 13 — by unknown, Paris Publication.
- 14 & 15 — Palestine Daily heads by unknown artists.
- 3, 5, 6, 9 & 11 — by Reuben Leaf, Headpieces for Yiddish and Hebrew Publications, New York.

MODERN HEBREW LETTERING AND GRAPHIC ART (7)

PLATE
58

- 1 — by R. Leaf, Book-plate / 2 — by same, Name for Shilo Publishing Co., N. Y. 4 — by same, Title page / 6 — by same, Newspaper ad. / 8 — by same, Bookcover for A. Liesin's Poems / 3 — by Marcus Boehmer, Initial for first chapter of Bible, Soncino Gesellschaft Publishers, Berlin, 1931, Text printed from new type font adapted from Prague Haggadah letters, 1526, by Mr. Boehmer. / 5 — by Menachem Birnbaum, Book cover. 7 Wood-block type, manufactured in United States, for the Newspaper trade. / 9 — JNF Publication, Prague.

MODERN HEBREW LETTERING AND GRAPHIC ART (8)

PLATE
59

- 1, 2, 3, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14 & 15 — by Reuben Leaf. Book titles and certificates (parts) / 4 — by Ume Olkenitzky, Title page for Yivo Publication, Wilno, Poland. / 5 & 7 — by Alexander Rusatto, from "Shulamith", Ladies' Magazine, Jerusalem, Palestine. / 9 — JNF Publication, Jerusalem.

PLATE
60

MODERN HEBREW LETTERING
AND GRAPHIC ART (9)

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 & 11 — by Reuben Leaf, Book title pages
and ad. 10 — by unknown artist, Newspaper ad. NYC.

PLATE
61

OLD AND MODERN HEBREW LETTERING
AND GRAPHIC ART (10)

1, 3, 4 & 6 — by Reuben Leaf. Title pages of Hebrew Text
Books. 9 — Initial Lamed.

2 — Page of the Prague Haggadah, Prague, Bohemia, 1526.

5 — by Joseph Budko, Title page of Bialik's Works, Berlin,
1922.

8 — by same, Headpiece of Hebrew weekly in Palestine.

7 — by Siegmund A. Forst, Title page for Hebrew Textbook.
Shilo Publ. Co. NYC.

PLATE
62

MODERN HEBREW LETTERING
AND GRAPHIC ARTS (11)

By SIEGMUND FORST

Mr. Forst illustrated a number of books for the Shilo Publish-
ing Co. of New York, among them a Haggadah, from which these
reproductions were made. They are about half to one-third of
their original, printed size.

The woodcut effect of these pictures is in harmony with his
Hebrew letters. The characters are heavy, derived from the
Prague Haggadah, or some of its forerunners. (See plates 13, 19,
22, 61).

PLATE
63

MODERN HEBREW LETTERING
AND GRAPHIC ARTS (12)

By SIEGMUND FORST

Lettering and illustrations for the Children's Haggadah, pub-
lished by the Shilo Publishing Co. of New York.

By interweaving his pictures with the Hebrew lettering the artist succeeds in obtaining an original pattern in his illustrations. Mr. Forst uses various styles of Hebrew characters in this Haggadah. They are all very beautiful and of excellent legibility.

MODERN HEBREW LETTERING AND GRAPHIC ARTS (13)

PLATE
64

1 — Vignette for Book on Jewish Typography, 1938, New York.
2 — Headpiece for Yiddish Monthly, New York. / 3 — Vignette for Hebrew book, by R. Leaf. / 4 — Headpiece for Yiddish Weekly by Yitzchok Lichtenstein, New York, 1945. / 5 — Headpiece for Yiddish Monthly, New York. / 6 — Book cover by R. Leaf, Hebrew letters in harmony with the English. / 7 — Newspaper ad, Palestine, (Shulamith) 8 — Aspaklaria, Hebrew Monthly, Palestine, 1939. Ultra-modern Hebrew printing. / 9 — Newspaper ad in Palestine daily. Type designed by Marcus Boehmer. (See Plates 21 & 56) / 10 — Book cover, JNF pamphlet, Jerusalem, 1944. / 11 — Book jacket, Hebrew Anthology, by H. Epstein, Jerusalem, 1938. / 12 — Headpiece Yiddish Weekly, New York, 1945. / 13 — Book cover, JNF pamphlet, Jerusalem, 1939.

LETTERS FROM HEBREW MANUSCRIPTS OF THE MIDDLE AGES

PLATE
65

1 — Mahzor, 15th Century, Germany. 2 — Initial from manuscript of Spanish origin, L'Ornement Hebreu. 3, 4, 7 & 8 — Prayer books, 14th Century, Germany, Hebraica, A. Calavas, Editeur, Paris. 5 — Initial, Prayer book, 15th Century, Drezden Museum, Germany. 6 — Mahzor, Germany, 14th Century, Munich Staatsbibliothek.

OLD TOMBSTONES

PLATE
66

1 — Eisenstadt, Germany, 1726. / 2 — Czernowitz, Bukowina, 1829. 3 — Amsterdam, Holland, 1728. / 4 — Maintz, Germany, 1283. 5 — Prague, Bohemia, 1628. / 6 — Frankfurt on Main, Germany, 1283.

Jewish Folk Ornaments

EDITED BY M. MALKIN AND SH. YUDOVIN, VITEBSK, USSR.

(Reprint)

On this, and the following three plates, the contents of a small album of linoleum engravings is reprinted. It was published originally in Vitebsk, White Russia, in 1920, by the Vitebsk Peretz Society, dedicated to the memory of Yerachmiel Rodinson, a young, enthusiastic intellectual, who was the sponsor of this enterprise. The artists Malkin and Yudovin participated in the A-nsky Ethnographic Expedition of Jewish Folklore, earlier in the century. They have drawn and engraved the linoleum blocks for the album, edited by themselves.

These four plates represent a graphic interpretation of the Folk Arts of the untutored Jewish artisans and craftsmen of the Jewish communities in Poland, White Russia and the Ukraine. In their foreword to the album the editors express their foreboding that the remains of the Jewish arts in those parts would not be long before they disappeared completely. They felt it their duty to preserve every valuable object of art, which expressed the creative genius of their people. Their little album was intended as the first of a series. It was printed on the cheapest newspaper stock. It is a miracle that even this modest work could have been realized during those bloody years of Russia's rebirth.

It is with the highest regard and deep gratitude to the artists and sponsors of this album that the editor of this work on Jewish Alphabets and Graphic Arts, is taking the liberty of reprinting their contribution to the History of Jewish Art. The intentions, both, theirs and his, is the preservation of Jewish cultural values and to pass them on to the generations to come.

The reproductions of the pictures on these plates are about one-half of their size in the original edition.

Mr. Sh. Yudovin, one of the artists-editors, is an outstanding graphic artist in USSR, whose original prints are highly praised, as the finest interpretations of Jewish Folk-life in those parts.

JEWISH FOLK ORNAMENTS (1)

PLATE
67

- 1 — Title page of Album, Jewish Folk Ornaments.
- 2 — Tombstone, Bar.
- 3 — Tombstone, Radziwilow.
- 4 — Torah silver plate, Kremenetz.
- 5 — Typical small town wooden synagogue.
- 6 — Torah silver plate, Dubno.
- 7 — Tombstone, Polonie, 1729.
- 8 — Tombstone, Zhitomir, 1846.
- 9 — Tombstone, Kremenetz.

JEWISH FOLK ORNAMENTS (2)

PLATE
68

- 1 — Fragment of Torah crown, silver, Lutsk.
- 2 — Tombstone, Proskurov, 1793.
- 3 — Torah silver plate.
- 4, 5 & 6 — Decorative letters on parchment, Dubno, 1801.
- 7 — Tombstone, Olike, 1781.
- 8 — Tombstone, Dubno, 1844.
- 9 — Tombstone, Radziwilow, 1800.

JEWISH FOLK ORNAMENTS (3)

PLATE
69

- 1 — Finger water bowl.
- 2 — Design for tombstone, Shklov.
- 3 & 4 — Letters in a Prayer book.
- 5 — Tombstone, Zhitomir, 1762.

JEWISH FOLK ORNAMENTS (4)

PLATE
70

- 1 — Tombstone, Vinnitza, 1859.
- 2 — Tombstone, Zhitomir, 1830.
- 3 — Tombstone, Vinnitza, 1798.
- 4 — Tombstone, Altkonstantinov, 1849.
- 5 — Fragment of Torah crown, silver, Kremenetz.
- 6 — Tombstone, Altkonstantinov, 1836.
- 7 & 8 — Sketches for tombstones, Shklov.

BOOKS ON LETTERING, TYPE DESIGN, PRINTING
ENGROSSING AND ILLUMINATING OF
MANUSCRIPTS, ETC.

Johnston, Edward — Writing and Illuminating and Lettering,
London, Sir Isaac Pittman and Sons.

Goudy, Frederic W. — The Alphabet, Mitchell Kennerley,
New York, 1926.

Hoffman, Herbert — Modern Lettering: Design and Applica-
tion, Helburn, New York.

Updike, Daniel Berkeley — Printing Types, Their History,
Forms and Use. Harvard University Press,
Cambridge, Mass.

Jessen, Peter — Meister der Schreibkunst, Julius Hoffman,
Stuttgart.

Ehmke, F. H. — Die Historische Entwicklung der Abendlaen-
dishen Schriftformen. Otto Maier, Ravensburg.

McMurtrie, Douglas C. — Type Design. Bridgman, Publishers,
Pelham, N. Y.

Chappell, Warren — The Anatomy of Lettering, Loring and
Mussey, New York and Toronto.

Stevens, Thomas Wood — Lettering, The Prang Company,
New York.

Brown, Frank Chouteau — Letters and Lettering, Bates and
Guild, Boston, Mass.

McMurtrie, Douglas C. — The Golden Book, the Story of Fine
Books and Bookmaking — past and present.
Covici-Friede Publishers, New York.

Bernheimer, Carlo, Paleographia Ebraica, Firenze, 1924.

Cohn-Wiener, Ernst, Die Juedische, Kunst, Berlin, 1929.
pp. 143-166.

BIBLIOGRAPHY OF SOURCE MATERIAL

- Dr. A. Freiman — *Thesaurus Typographiae*, Berlin, 1924-31.
- Sasoon's Catalogue of Hebrew and Samaritan Manuscripts, London.
- Elkan Adler's Catalogue of Hebrew Manuscripts, Cambridge, 1921.
- Bodleian Library — *Facsimilies of Hebrew Manuscripts*, Oxford, 1866.
- E. L. Sukenick — *Ancient Synagogues in Palestine and Greece*, 1934, Oxford University Press.
- E. L. Sukenick — *Ancient Synagogue of Beth Alpha*, Jerusalem, University Press, 1932.
- V. Stasov et David Guenzburg — *L'Ornement Hebreu*, St. Petersburg and Berlin, 1905.
- Hebraica — *Documents d'Art Juif*, A. Calavas, Editeur, Paris, 1930.
- D. Christian Ginsburg — *Fifteen Facsimilies of Ancient Hebrew Manuscripts*, London.
- Ernst Cohn-Wiener — *Die Juedische Kunst*, Martin Wasservogel Verlag, Berlin, 1929.
- Lidzbarsky — *Alphabet, Jewish Encyclopedia*, vol. 1, page 446.
- J. B. Silvestre, *Paleographie Universelle*, Firmin Didot Freres, Paris, 1841.
- Encyclopaedia Judaica* — (in German) *Alphabet*, vol. 1, Berlin, 1928.
- ספר כתוב לחיים—והוא הלכה מקובצת מן כתיבה תמה וברורה, מאת הסופר ר' יעקב שמאָלעוויצער. — בדפוס יוסף ראובן ראָם, ווילנא, שנת תרי"ח. 1858.
- ספר ברוך שאמר — מאת שמשון בן אליעזר, המכונה "ברוך שאמר", שקלאָוו, 1800.
- אידישע טיפאָגראפיע און בוך־אויסארבעטונג קונסט — דר. הערמאן פראנק, ניו־יאָרק, 1938.

Plates:

אבגדהו
זחטיכךל
מסנסעפ
פפףצץק
דשחת
דובשלוסלוביעקב

אבגדה
זזהחטיכ
ךלמםן
סעפףצ
ץקרשת

אבגדהו
הטזכךלז
מסנזסע
פדהז
קלשת
הלומד על מצות ללמד

אבגדהו
זחטט בכך
מם ננסע
פף צצק
רש ת

ציון הלא תשאלי לשלום אסיריך
דודשי שלומך, והם יתר עדריך...

אבגדהו
זחטיכךל
מםנוסע
פרעצק
רשת

תקע בשופר גדול לחרותע
ושא נס לקבץ צליותע

אבגדהו
זחטיכךל
מסנןסע
פףצזק
רטתנפ

מי אתם דמי רותחיס בי?
דמי דור הסדבר? כך!

אבגדהו
זחטיכך
לאםנט
סעפקיץ
קרעל
"צע כפיק כי תאכל
אעריך וטוב לך

אבגדה
וזחטיכ
ךלמםנו
סעפףצ
ץקרשת

א ב ג ד ה
ו ז ח ט י כ
ל מ נ ס
ע פ ק ר צ
ש ת

א ב ג ד ה ו
ז ח ט י כ ל
מ נ ס ע
פ צ ק
ר ש ת

יתגדל ויתקדש שמה דבא
וימליך מלכותה בחייכון וביומיו

אבגדה
וזחטיכ
ךלמסנו
סעפףץ
ץקרשת

אבגדהו
זחטיכך
למםנוס
עפקהצץ
קרשטת

אב גדרה נ
זח טיכך ל
מסס ננן ס
ע פך חזק
רש ת
דרושן של הרמב"ן לספר קהלת

אבגדה
וזחטיב
ךלמסנ
סעפפע
ץקרשת

אבגדהו
זחטיכךל
מסננסע
פקצצק
רשת
הרוגים על קידוש השם

א ב ג ד ה ו
ז ח ט י כ ל
מ נ ס
ע פ ק ר ש ת
הִמּוֹ נָלִים בְּרוּךְ וְנִלְנָלִים
וְעֲבִים וְקָלִים עַל פֶּנֶי הַיָּם

א א ב ג ד ה
ו ז ח ט י כ ל
מ נ ס ע
פ ק צ צ ק
ר ש ת

יהללוק זרים ולא פיק...

אברהם גדרה

יהוטיבך ל

מסבך סע

מה צעק

רשת

אם אין אני לי - מי לי ?

וכשאני לעצמי מה אני ?

אבגד הו
זחטיכך
למססנוס
עפףלאזק
רשת

א ב ג ד ה ו
ז ח ט י כ ל
מ נ ס ע
פ ק ר צ ש
ת

אחד חכם א' רשע א' תם
ואחד שאיננו יודע לשיא

א ב ג ד ה
ו ז ח ט י כ
ל מ נ ס ז
ט ע פ ק צ
ך ק ר ש ת

א ב ג ד ה
ו ז ח ט י כ
ל מ נ ס ע
פ צ ק ר ש ת

א ב ג ד ה ו ז

ח ט י כ ל

מ נ ס ע פ

צ ק ר ש ת

זְמַרְיָ לִי, זְמַרְיָ יִדְנָה תְּמִימָה

זְמַרְיָ לִי, גִּיל מוֹתִימוֹן.

אבגד הוז
חט יכך לל
מסנן מעפיפ
ףצז קר טת.ט

אם אַטפּֿחַךְ יְרוּשָׁלַיִם
תַּטפּֿחַ יְמִינִי !

א צ ג ד ה ו ז

ח ט י כך ל ל

מ ס נן ס ע פ פ

צ ז ק ר ש ת

ויקדצס לפע הר סע העזמד . ש

אל . א

אבגדה וז
חטיכזל
מסנןסעפך
עזקרשת

אמר

אברתם פונת' הכותב
בכמה קולמוסים. טף

אלף אף

א ב ג ד ה
ו ז ח ט י כ
ל מ נ ס ע פ
ק ר ט ת

אבגדהו
זחטיכךל
מסנןסע
פףצץק
דשת
רבן גמליא אומר
עד שיעלה עמוד השחר

אבגדה
וזחטיכך
למסנן
סעפףצץ
קדשת
עשה תורתך קבע

א ב ג ד ה ו
ז ח ט י כך ל
מ ם נ ן ס ע
פ ף צ ץ ק
ר ש ת

תַּחֲזַקְנָה יְדֵי כָּל אַחֵינוּ
הַמַּחֲוֹנִנִּים עֲפְרוֹת אֶרְצֵנוּ...

אבגדה
וזחטיכךל
צסנסע
פףצצק
רשת

איזהו חכם?
הלומד מכל אדם

אבגדה
וזחטיכ
למעסנוס
עפףצץק
דשת

ארץ ישראל משחררת

אבגדה
וזחטיכך
למסנןס
עפףצץק
רשת

שמך ירושלים להבת נצחת

אבגדהו
זחטיכר
למסנוס
עפפצצק
רעת:!!

א בג דה
וזח טיב
ך למבנ
סע פפצ
ץקרעת

אברהם
וזה טיכ
ללמסנ
סעפרצ
צקדשת

אֵל בְּגִדָּהּ
זֶה טֵיכָךְ ל
מִם נוֹסֵעַ
כִּפְּצֵץ ק
רֵשׁ ת
אֵל תִּפְרֹשׁ מִן הַצְּבוּר!

א ב ג ד ה
ו ז ח ט י כ
ל מ נ ס ע
פ צ ק ר ש ת

אבגדהו
זחטיכך
למסנוס
עפףצץ
קדשת

א ב ג ד ה ו
ז ח ט י כ ל
מ ס נ ו ס ל
ע פ ק ר צ צ
ק ר ש ת

א ב ג ד ה
ו ז ח ט י כ
ל מ נ ס ע פ צ
ק ר ש ת

אבגדה
וזחטיכ
דלמסנו
סעכפדע
ץקרשת

א	ב	ג	ד	ה
ו	ז	ח	ט	י
כ	ך	ל	מ	ם
נ	ן	ס	ע	פ
ף	צ	ץ	ק	ר
				ש ת

הַמִּבֵּית לַאֲרֶץ וְהַתְּעֵד יָנֵעַ

1

מספרי עבין דב

2 שרפשטיין

3

ספרית אחיספר

5 פתח ה

6 אשכול ♦ אנציקלופדיה ישראלית

7

8 הדור המהדורה ושכלולה

8

9

הסתדרות המזרחי באמריקה
MIZRACHI ORGANIZATION OF AMERICA

10

11 קרן העברית · KEREN HAIVRITH

FUND FOR HEBREW CULTURE IN AMERICA AND OVERSEAS

ספר שבת הבעש"ט

1

2

3

רוח-ערב. הלך-נפש. אורות

4

5

6

תמונת-האדם באמנות שבימינו

7

ולטר רטנאו ותורותיו

8

9

לקחו של הישג - מאמץ רב יותר

חֻבֶּרֶת שְׁנִיָּה שְׁנַת תרפ"ב

רַמְיוֹן

מִיאֶסֶד עֵתִי לְאֲמוֹנוֹת וּלְסִפְרוֹת

מִקְדָּמִי הַמַּסְתּוֹרִין הָעֵבְרִי

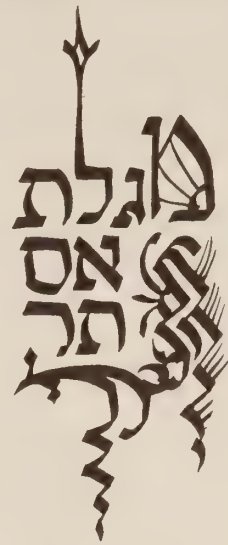
לְהַתְּפִיחוֹת הַגְּרָאֲפִיקָה הַחֲדָשָׁה

סוֹד שִׁיחַ · הַמִּחְבֶּרֶת · עַל הַסֵּף

גְּאוֹרֵג בֶּרֶנְדֶּס קוֹרְדוֹלֶנְקוֹ

עַל חוֹף הַדְּסֵנָה

סִפּוּרֵי הַמִּקְרָא בַּחֲעֶרְכָּה אֶסְתֵּיטִית

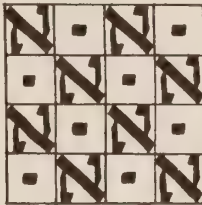
אבגדהוזח
טיכך למם
נוסעפפצו
ץקרשתש

בראשית
שמות
ויקרא
במדבר
הדברים

הדכת
תסובא
על
צירה
זעצל
על
מטתו

אבגדהוזחטיכ
ךלמםנוסעפפ
ץקרשתשנ

כתובה
וחתימה
טובה
תרפט

ביו
ביו
ביו

ראשי חרשים
לעמד נתת
זמן כפרה
לכל תולדותם
בהיותם
מקריבים
לפניך
זבחי רצון
ושערי חטאת
לכפר בעדם
זכרון

משה
תורה
עובת

ותברך צורנו מלכנו וגאלנו
בבורא קדושים ישתבח שמך
לענך מלכנו יוצר משרתים ואשר
משרתיו כלם עומדים פירא
עולם ומשמינים לך יראה
יחד בקול דברי אלהים חיים
וגלך עולם כלם אהובים כלם
ברורים כלם גבורים וכלם
עושים באימה וביראה רצון
קונם וכלם פותחים את פיהם
בקרישה ובטוהה פירא
ובזמרה ומברכים ומשבחים
ומפארים ומעריצים ומקדישים
וממליכים את שם האל המלך
גדול הגבור והנורא קדוש
ואו וכלם מקבלים עליהם
על מלכות שמים זה מזה ונותנים
רשות זה לזה להקדיש ליוצרים

1 הארץ

2 3 4 הדאר הדאר הדאר

5 6 7 הדאר הדאר הדאר

8 מעשיות להינוקות

9 10 11 תקומה דיינט הנהר

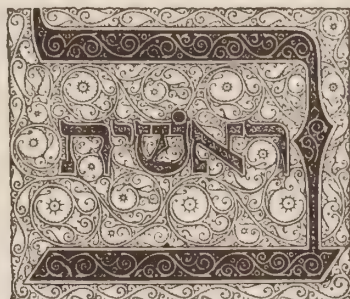
12 על המשמר

13 14 דאס DOS YIDDISHE FOLK אדישע פאלק
15 16 ירושלים

התוכן: מאמרים

1
נְשִׁיכָה

3
בְּנֵי אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: וְהָאָדָם הִיטָה וְהָיָה נֶגֶד

2
4
הִיסוֹד

מאת
נ.ש. פיינבערג

חלק
א

פייערליכער קאנצערט

25

יארונער יובילעאום
"ה-אידשער סאציאליסטישער
ארבעטער פארטיי"

פועלי-ציון

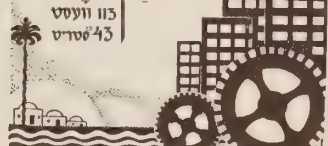
פון אמעריקא אין קאנאדע

שבת, 11טן אקטאבער

טאון-האלל

311 וועסט

43סטריט

5

הוצאת "בלוך"

6

7
ה. הערצק

8

9
ORGÁN ŽIDOVSKÉHO NÁRODNÍHO FONDU
ORGAN DES JUDISCHEN NATIONALFONDS
אָרְקֵי־יִשְׂרָאֵל
EREZ ISRAEL
PRAHA 51
22. X. 1937

LIFE MEMBER

עד מאה ועשרים שנה...

1

למען ידב' ימים וי' בנים על האדמה אשר נשבעד לאבותכם
"That your days may be multiplied and the days of your children upon the land which the Eternal swore to your fathers"

שחרית יוא האשנב

3

2

האשה

5

בלעטער

שריפט פון יידישן

וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט

אינהאלט פון נומער

4

שער הלשון

6

קרננו תעודה שונות

7

8

הקורן ד' קטור • תפילת • בית ספרות • תפילת • יום טוב • יום טוב

שנה כ"ב • ג' קטור • תפילת • בית ספרות • תפילת • יום טוב • יום טוב

גליונות השחר

10

11

ערבה מכבד ארצה

12

14

בית הספר הלאומי

* מזרח פרודביי-ניו-יורק *

15

דזשארדזש
דזשעסעל
 אין זיין 2-
 גרויסע אידישע סענסאציע
"ווארסאנג"

1

נח מישקאווסקי
עטיאפיע

אידן אין אפריקע
 און אזיע

3

אנתולוגיה

של השירה העברית באמריקה

6

מעשיות
 לתנוקות

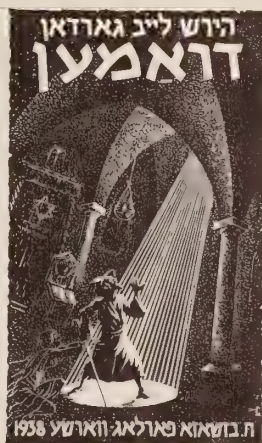
4

פדיון שבויים

7

8

9

10

מאנישעוויטק-מצה

11

הרופא העברי

ספר

הקריאה

עם תרגילים להכרת
האותיות וללמוד
הכתיבה

שילה

1

2

עברית למתחילים

על פי שיטת
הנושא המרכזי

מאת

עבי שארפסטיין

שילה

3

4

5

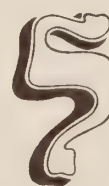
6

7

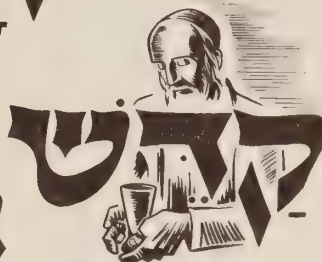
8

9

סדר
הגדה
ש
פסח

ולא יברך על הנטילה

עם
עטורים וציורים
מאת
אשר פורסט

1

אייניקייט

2

3

צוקונפט THE FUTURE אידישער קעמפער YIDDISHER KEMFER

4

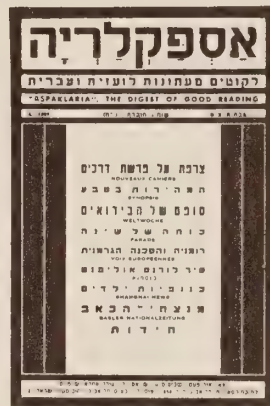
5

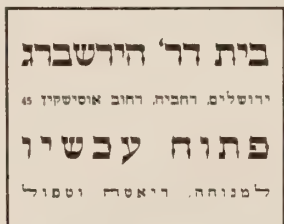
6

7

8

9

שאלת
הקרקע
לקראת
העתיד

10

מבחר
הספר
האצטענדע

11

וועקער DER WECKER

12

הישוב
במעדנה

13

1

2

3

4

5

6

7

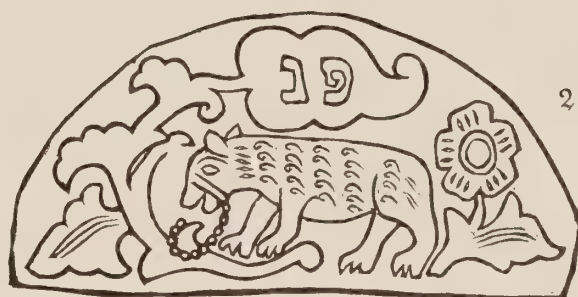

8

9

הלכות:

לוח ס"ז

(1)

- 1 - שער האלכום "העיטור היהודי העממי".
- 2 - מצבה, באר.
- 3 - מצבה, ראדזיבילוב.
- 4 - טס כסף לספר-תורה, קרימיניץ.
- 5 - בית-כנסת, בנין עץ פשוט בעיירה קטנה.
- 6 - טס כסף לספר-תורה, דובנה.
- 7 - מצבה, פולוניה, 1729.
- 8 - מצבה, זשיטומיר, 1846.
- 9 - מצבה, קרימיניץ.

לוח ס"ח

(2)

- 1 - חלק של כתר-תורה, כסף, לוצק.
- 2 - מצבה, פרוסקורוב, 1793.
- 3 - טס כסף לספר-תורה.
- 4, 5, 6 - אותיות מעוטרת על הקלף, דובנה, 1801.
- 7 - מצבה, אוליקה, 1781.
- 8 - מצבה, דובנה, 1844.
- 9 - מצבה, ראדזיבילוב.

לוח ס"ט

(3)

- 1 - קערת כסף למים אחרונים.
- 2 - רישום למצבה, שקלוב.
- 3, 4 - אותיות מעוטרת מסידור.
- 5 - מצבה, זשיטומיר, 1762.

(4)

לוח ע

- 1 - מצבה, וויניצה, 1859.
- 2 - מצבה, זשיטומיר, 1830.
- 3 - מצבה, וויניצה, 1798.
- 4 - מצבה, אלטקונסטאנטינוב, 1849.
- 5 - חלק של כתר-תורה, כסף, קרימיניץ.
- 6 - מצבה, אלטקונסטאנטינוב, 1836.
- 7, 8 - רישומים למצבות, שקלוב.

העיטור היהודי העממי.

אלבום בעריכת מ. מאלקין וש. יודאוויץ, וויטבסק, רוסיה, 1920.
(נדפס מחדש)

תוכן אלבום קטן, המכיל תדפיסים על פי חקיקות-לינוליאום, נדפס פה מחדש, על לוח זה ועל שלושה הלוחות הבאים אחריו.

אלבום זה הופיע לאור ברוסיה הסוביטית, בהוצאת "אגודת פרץ", בעיר וויטבסק, לזכר ירחמיאל רודינסאן, מארגן תרבותי, פעיל ונלהב, שהיה גם יוזם המפעל הזה. האמנים היהודים מ. מאלקין וש. יודאוויץ היו בין חברי המשלחת האטונגראפית לחקר הפולקלור היהודי, שנתארגנה בראשית המאה הזאת על ידי הסופר א-נסקי. הם ציירו את החפצים וחקקו את ציוריהם על לוחות הלינוליאום, להדפסת האלבום הקטן הזה. הציורים מציגים, בפירושם הגראפי של האמנים, את יצירתם האמנותית, העממית של בעלי-מלאכה פשוטים, ובלתי מלומדים ביותר, בעיירות הקטנות שברוסיה הלבנה, פולין ואוקריינה.

במבוא לאלבום מביעים עורכיו האמנים את חששם כי בעוד מעט זמן ושרידי אמנות אלה יעלמו כליל ממדינותיהם, והם מרגישים כי מוטלת עליהם החובה להציל משאול הנשיה כל כלי וחפץ בעל ערך אמנותי, המביע את גאונם היוצר של עמם. היה בחפצם, בהדפיסם את האלבום הראשון הזה, להוציא שורה של אלבומים כעין זה. את האלבום הזה הדפיסו על ניר גרוע מאוד, אחרי שאי אפשר היה להשיג אז, בימי מלחמת-האחים בארצות רוסיה המתחדשת, אחר. ממש נס הוא כי עלה בידיהם להוציא אפילו הוצאה דלה כזאת.

עורך "ספר האלפביתים" מרשה לעצמו, ברגשי כבוד והודיה לאמנים וליוזמים של האלבום הזה, להדפיס את התמונות מחדש, ולהכניסו בקובץ הזה. כונתו, כמו כונתם הם, היא שמירת אוצרותיו הרוחניים של עם ישראל ומסירתם לדורות הבאים אחריהם.

גודל הציורים על לוחות הספר הזה הוא בין חצי לשליש של גדלם במקור.

כדאי, אגב, להזכיר כי ש. יודאוויץ, אחד האמנים והעורכים הנ"ל, הוא אמן גראפי ידוע בחקיקות-העץ שלו. תדפיסי תמונותיו מחיי היהודים ביושבי רוסיה הלבנה זכו לשבחים מטובי הביקורת האמנותית ברוסיה, והם מצטיינים בפירושים שיש בהם משום גילוי חבה אל חיי בני-עמו.

לוח ס"ו

מצבות.

- 1 – אייזנשטאדט, גרמניה, 1726; 2 – טשערנאוויץ, בוקאבינה, 1829;
- 3 – אמשטרדם, הולנד, 1728; 4 – מאנצה, גרמניה, מאה י'; 5 – פראג, ביהמן,
- 1628; 6 – פראנקפורט על מאין, 1283.

עולים להרמוניה נעימה בצירוף האותיות העבריות. האותיות האלה הן מהמין הכבד ובהשפעת האותיות של "הגדת פראג" ושל ימיהבינים. הן אינן חיקויים כלל. ראה לוחות: 13, 19, 22, 61.

חרטום האות מ', במלה "נשמת", למטה, קטוע לגמרי ונראה כבעל מום. היו פעם סופרים שלא נזהרו במלאכתם והיו מקצרים את חרטומו של מ', שלא בצדק, כי חרטום זה הוא "עצם מעצמו ובשר מבשרו", ואין מביאים ראיה מן היוצא מן הכלל. האות מ', במלה "מגיד", חרטומו עבה וכבד יותר מכפי המידה, אבל איננו מקלקל את השורה, כי מצויר הוא לפי אפים של שאר האותיות.

מר פארסט משתמש גם באותיות קלות המשקל וברוח חדיש.

(12) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

מאת ז. אשר פורסט

אותיות וציורים ל"הגדת ילדים", מהוצאת "שילה", ניו-יורק. הציור הצליח לקבל אפקט יפה ע"י הרכבת הכתבות בתוך גוף הציורים. מר פורסט משתמש בנוסחאות אלפביתיים שונים בספר הזה, המצטיינים בחן מיוחד ובבהירות קריאתם.

לוח
ס"ג

(13) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

1 – עיטור מהספר "אידישע טיפאגראפיע", 1938, ניו-יורק; 2 – ראש עתון אידי; 3 – עיטור לספר, ר. ליף; 4 – ראש עתון, י. ליכטענשטיין; 5 – ראש עתון, אלמוני; 6 – שער לספר, ר. ליף. האותיות העבריות בהתאמה עם האנגלית; 7 – ראש עתון, ירושלים; 8 – שער ירחון, ארץ-ישראל. דפוס חדיש קיצוני; 9 – מודעה בעתון ארץ-ישראלי. האותיות על פי ציורי מרכוס באהמר. ראה לוחות 21, 56; 10 – חוברת ק.ק.י. האותיות מיוסדות על מרובע ארכאי; 11 – מעטפת ספר, ה. אפשטיין, ירושלים, 1939; 12 – ראש שבועון אידי, ניו-יורק; 13 – שער חוברת, ק.ק.י., ירושלים, 1945.

לוח
ס"ד

אותיות מכתבייד של ימיהבינים.

1 – מחזור, המאה החמש-עשרה; 2 – ראש-תיבה, כתבייד ספרדי, (גינצבורג וסטאסוב). 3, 4 – כתבייד, המאה החמש-עשרה. 5 – ראש-תיבה, סידור מהמאה החמש-עשרה, מוזיאון של דרזדן, גרמניה. 6 – מחזור, מאה הארבע-עשרה, גרמניה. 7, 8 – מחזור, המאה הארבע-עשרה.

לוח
ס"ה

- מרכוס באהמר 3 – ראש־תיבה לספר „בראשית“, הוצאת „שונצינא“, ברלין, 1931. החומש נדפס על פי אותיות חדשות ברוח „הגדת פראג“, 1526, שצוירו לשם זה על ידי מ. באהמר.
- אלמוני 7 – אותיות־עץ לדפוס, תוצרת אמריקה, למלאכת הפרסום בעתונים.
- אלמוני 9 – חוברת, הוצאת ק.ק.י., פראג.
- מ. בירנבוים 5 – שער־ספר.

(8) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

לוח
נ"ט

- ראובן ליף 1 – תעודת־חבר של ה„מזרחי“, ניו־יורק (קטע);
- 2 – שער לספר למוד; 3 – שם עתון; 6 – שער לספר־למוד;
- 8 – שם; 10 עד 14 – שערי ספרים עבריים;
- 15 – תעודת בית־ספר (קטע).
- אומע אלקעניצקי 4 – שער לירחון „יווא“, ווילנא, ליטה.
- אלכסנדר רוסאטה 5, 7 – מ„שולמית“, עתון לנשים, ארץ־ישראל.
- אלמוני 9 – חוברת של ק.ק.י., ירושלים.

(9) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

לוח
ס

- ראובן ליף 1 – מודעה; 2 עד 9 – שערי ספרי־למוד וחוברות; 11 – ראש עתון
- אלמוני 10 – מודעה

(10) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

לוח
ס"א

- ראובן ליף 1, 3, 4, 6 – שערי ספרי־לימוד. 9 – האות ל.
- אלמוני 2 – עמוד מהגדת פראג נדפסה בשנת 1526.
- יוסף בודקו 5 – שער לכתבי ביאליק, ברלין, 1922. האותיות בצבע אדום והמסגרת בשחור; 8 – ראש שבועון.
- זיגמונד אשר פארסט: 7 – שער לספר לימוד, הוצאת „שילה“.

(11) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

לוח
ס"ב

- ציורי ז. אשר פארסט להגדה של פסח, הוצאת „שילה“, ניו־יורק, 1941.
- ז. א. פארסט הכין ציורים למספר ספרים עבריים שהופיעו בהוצאת „שילה“, וביניהם ל„הגדה של פסח“. אחדים מציוריו אלה נתונים על לוח זה בגודל של חצי, שליש או רבע של המקוריים. ציוריו, בסגנון של חקיקות־עץ,

ידיעה עמוקה באמנות הכתיב של סופרי העבר הכרחית היא לשם יצירת נוסחאות חדשים וסגנון מתאים לצרכי הזמן. יצירותיה של מרת ברוך ברוך העבר הן ממדרגה נשגבה.

(4) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

(כתיבים עבריים מאת ק. ראטשילד)

אותיות עבריות כתובות בצפון פלדה על ידי ק. ראטשילד, האמבורג, גרמניה. מספר-עזר "כתב-עברי-אשורית" (בגרמנית), הוצאת בית-החרושת לצפרי-כתיבה, היינצה אונד בלאנקרטץ, פערלאג פיר שריפטקונדע, ברלין.

לוח
נ"ה

(5) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

אותיות ברוך הכתיב של העבר.

1 – ראש עתון מארץ-ישראל	יוסף בודקו
2 עד 7 – נסיונות במלה אחת	ראובן ליף
8, 11, 12, 14, 15, 16.	ראובן ליף
10 – ראש עתון אידי מפאריז	אלמוני
13 – ראש שבועון מירושלים	עמנואל גראו

לוח
נ"ו

(6) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

1	אלמוני
2 – ראש עתון אידי בניו-יורק	ל. בריקמאן
4, 7, 8	אלמוני
10 – ראש עתון, פאריז	אלמוני
12 – הוצאת ספרים, ניו-יורק	אלמוני
13 – הוצאה, פאריז	אלמוני
14, 15 – ראשי עתונים, ארץ-ישראל	אלמוני
3, 5, 6, 9, 11	ראובן ליף

לוח
נ"ז

(7) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

ראובן ליף : 1 – מספרי; 2 – שם הוצאת-ספרים; ניו-יורק; 4 – שער ספר; 6 – מודעה בעתון; 8 – כריכה לשירי א. ליעסין.

לוח
נ"ח

לוח
מ"ט

(2) ראשית־יבות מעוטרים.

מאת ראובן לייף

(המשך)

לוח
נ'

(1) מונוגרמים עבריים מעוטרים.

מאת ראובן לייף

מיוסדים על נוסחאות של אלפביתים מתקופות שונות ובעיבודים
דיקוראטיביים לשם הדפסה בצבע אחד או שנים.

לוח
נ"א

(2) מונוגרמים עבריים מעוטרים.

מאת ראובן לייף

(המשך)

לוח
נ"ב

(1) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

מאת: ראובן לייף 1, 2, 3, 4, 10, 11.

פ. ברוך 5, 6, מהירחון "רמון", 1922, ברלין.

יוסף בודקו 7, 8, 9, מפרוספקטוס לכתבי ביאליק, 1922, ברלין.

לוח
נ"ג

(2) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

מנחם בירנבוים 1 – שער לספר בסגנון ארכאי, המצאת האמן.
פרופ. ע. באעהם 2 – ראש מאמר, אותיות עתיקות בעיבוד חדיש, קיצוני.
(רמון)

יוסף בודקו 3 – השטח של העיטורים גדול יותר מדי לגבי העיטורים.
(רמון)

פרנציסקה ברוך 4, 5, 6, 7, 8 – ראה גם לוח 54.

עמנואל גראו 9 – שער מחברת של ק.ק.י., ירושלים, 1945.

לוח
נ"ד

(3) האותיות העבריות בגראפיקה החדשה.

(כתבות מאת פראנציסקה ברוך)

הכתבות של הלוח הזה ואחדים על לוחות נ"ב, נ"ג, נדפסו בירחון
האמנותי, העברי־אידי "רמון" (6 חוברות, ברלין, 1922) תחת השגחתה
האמנותית של רחל ברנשטיין־ווישניצר. פ. ברוך, ילידת גרמניה, התמחתה
במלאכת הכתיב של ימ־הבינים והוציאה מתחת ידה חקויים של כמה
נוסחאות, הגתונות בלוח הזה. עבודת כתיב משלה, או ציור־אותיות, ברוך
חדש, בלתי ידועה לנו.

לוח
מ"ד

אלפבית „כתיב”. מאת ראובן לייף

אלפבית של אותיות כתיב פשוטות, המתאימות לכל מיני כתבות, שלטים, כרטיסי-מחירים; מתאימות לכתיבה בצפורן או במכחול.

לוח
מ"ה

אלפבית „אגס”. מאת מנחם בירנבוים

האמן מ. בירנבוים הוא היחידי באירופה שהשתמש באותיות כאלה בכל עיטוריו על הספרים העבריים. האלפבית הזה הוא עשיר ודיקוראטיבי, המתאים לכל מיני מלאכות עיטור בכתב-יד, בדפוס או במלאכות נוי. מתאים גם להדפסה בזהב על כריכות ספרים. ראה גם כן את הלוחות: 58, 59, 60, ציורי בירנבוים וראובן לייף.

לוח
מ"ו

אלפבית „פורסט”. מאת ז. אשר פורסט

אלפבית מקורי המצטיין בבהירות הקריאה ומיוסד על הבנה עמוקה במסורת הכתיב העברי.

לוח
מ"ז

אותיות עיטור על פי חקיקות-עץ.

ראשי-תיבות, שמות ספרים ועיטורים שמדפיסי ספרים עבריים השתמשו בהם משנת 1481 עד 1547, בארצות שונות באירופה.

מספר: 1, 8, 12 - שנה 1483 עד 1547 שונצין	סונטשינו,	איטאליה
2 - 1547	יוסטיניאני ונציה,	איטאליה
10 - 1487	אלמוני נאפולי,	איטאליה
3, 4 - ?	אלמוני ?	איטאליה
6 - 1521	ברומברג ונציה,	איטאליה
7, 7A, 9 - ?	ליסבון,	פורטוגאל
13 - ?	אלמוני פראג,	באהמיה
15 - ?	אלמוני הרובישב,	פולין

(1) ראשי-תיבות מעוטרים.

מאת ראובן לייף

מיוסדים על נוסחאות של אלפביתים שונים ובעיבודים דיקוראטיביים שונים לשם הדפסה בצבע אחד או שנים.

לוח
מ"ח

לוח
ל"ז

אלפבית „נעמי”.

מאת ראובן ליף

אלפבית צפוף של משקל בינוני ובנוי בפשטות קיצונית ובהבדלים מובהקים באותיות: ג' - נ'; ס' - ס'; ו' - ז'. כולו חדיש ברוח פשטותו.

לוח
ל"ח

אלפבית „פרץ”.

מאת ראובן ליף

אלפבית זה הוא מרובע חדיש של משקל בינוני ובצורה פשוטה, כמו האלפבית הקודם „נעמי”, אבל שונה ממנו בבנין אותיותיו.

לוח
ל"ט

אלפבית „ראובן”.

מאת ראובן ליף

אלפבית כבד-משקל וזוויתוני, המתאים למודעות ולשימוש כללי בדברי פרסום, בשחור ובצבעים.

לוח
מ'

אלפבית „שרה”.

מאת ראובן ליף

אלפבית מצל לדברי עיטור ופרסום, בהיר לקריאה. מתאים להדפסה בצבע אחד או שנים. מיוסד על כתיב פשוט.

לוח
מ"א

אלפבית „גזירה”.

מאת ראובן ליף

אותיות האלפבית הזה מסוגלות לכל מיני מלאכות גזירה בחמרי החרושת השונים כמו: עץ, מתכת, לבד, כל מיני ארג, חמרי פלאסטיק וכו'. מתאים גם לדברי דפוס מגוונים.

לוח
מ"ב

אלפבית „גזית”.

מאת ראובן ליף

אלפבית קשה וזוויתוני המתאים למלאכות באבן ברוח החדשה; למלאכות בעץ ולשלטים, ולכל מיני סיגולים בעבודת גראפיקה והדפסה.

לוח
מ"ג

אלפבית „תאומים”.

מאת ראובן ליף

אלפבית חדיש מיוסד על כתיב עתיק-ימים, להדפסה בשני צבעים. מתאים גם כן למלאכות-יציקה (בולט) במתכת ובחמרי יציקה אחרים: מלט, פלאסטיק וכו', וגם לחיטוב באבן.

אותיות חדישות וגראפיקה.

אלפבית "קדם". מאת ראובן ליף

לוח
ל"ד

האלפבית הזה מושפע מאותיות "מרובע" עתיקות שעל בנינים, מצבות ורצפות פסיפס, שנמצאו בגליל, בחרבות בתי-כנסת עתיקים מהמאות 2-5 לספה"נ. נעשו באותיות האלה כמה שינויים, אך אפין הטיפוסי והארכאי נשמר. החלקים השמאליים באותיות ט', ע' הארכו קצת כלפי מעלה, וכן גם השן האמצעית של האות ש'. השינויים נעשו בכונה ליצור "נקודות ראייה" נוספות, להקל על הקריאה של האותיות הצפופות, המסודרות בשורה, ושבלעדן מתקבל הרושם של קו ישר שטוח, מונוטוני וחסר חיים, כי חסרות לעין, הקוראת במעוף, נקודות אחיזה ועיכוב, שעל ידיהן ובעזרתן תכיר בלי התאמצות את סימבולי הצלילים.

האלפבית הזה שומר בקרבו את החן העתיק והיופי הפשוט והיסודי של ה"מרובע" המקורי. מלבד יתרונות אלה הוא גם בהיר ונוח לקריאה. האלפבית הלאטיני מכיל "נקודות ראייה" נוספות לאותיות הגדולות, הרבתיים, (קאפיטאלס) בראש המשפט ושמות פרטיים בלי סוף. האותיות הן: b, d, f, h, k, l, t, הנקראות "עולים", 7 במספר; באלפבית העברי יש לנו "עולה" אחד באות ל'. מספר ה"יורדים" 5-g, j, p, q, y-5; העבריים כמספרם באלפבית הלאטיני: ד', נ', פ', צ', ק'.

אלפבית "חרט". מאת ראובן ליף

לוח
ל"ה

מיוסד על אותן המקורות שנזכרו בלוח הקודם "קדם". כמה מן האותיות קרובות יותר למקורות הראשונים של האותיות הארמיות והנוסחאות העבריות הראשונים. למרות הרוח העתיק שנשמר באותיות האלה, בהירות קריאתן לא נפגמה כלל.

אלפבית "קדר". מאת ראובן ליף

לוח
ל"ו

אלפבית זה הוא שינוי-נוסחא נוסף על שני הקודמים לו, "קדם" ו"חרט". למרות משקלו הכבד ומראהו הזעום, איננו כה קשה וזויותני כקרוביו שקדמו לו. כולו בנוי הוא מקוים כפופים. אלפבית זה מתאים גם כן לשימוש בצבעים שונים.

בהירה בטקסט הנדפס. הוא השיג את מטרתו על ידי השמטת כל העיטורים והקוים מלאי-החן, שהסופרים היו מתיהרים בהם, והשאיר את תמצית האות; הפחית קצת את העובי של חלקי האותיות האפקיים, את הקורות הכבדות והשחורות, והכניס גם שיווי-משקל בבנין. חדלו האותיות לרקוד בעיני הקורא ונתקבל אלפבית טיפוגראפי, פשוט ונוח לקריאה.

לוח
ל

אלפבית הנקרא „מעשיט” או „מישיט”.

האלפבית „מישיט” התפתח בצפון-אירופה במשך מאתיים שנה, בערך, בתור כתיב שנועד לדברי תרגום של תפילות וכתבי-הקודש לנשים, או גברים, שלא הבינו שפת עבר. נשארו כמה כתבי-יד של „ווייבערטייטש” זה, לומר: לשון התרגום לנשים. הספר הראשון שנדפס באלפבית של דפוס כזה היה מלון עברי-אידי, בשנת 1534.

העתון „אמסטרדאמער קוראנט” נדפס באותיות-דפוס כאלה, בארץ הולאנד, בשנת 1686. המחזור ליום כפור, שנדפס בעיר רעדעלהיים, בגרמניה, בשנת 1868, בדפוסו של פאן י. לעהרבערגער, היה, אולי, האחרון להכיל שני מיני פירושים והערות: „רש”י” לעברית ו„מישיט” לאידיט המדוברת, שהיתה תערובת גרמנית באותיות עבריות וקצת מלים עבריות משובשות. אותיות „מישיט”, אפילו היותר טובות שבהן, אינן אלא ערבוביה של נוסחאות כתיב, חסרת כל „אופי משפחתי”, ולכן אי מתאימה לשימוש מעשי.

אותיות בית-הדפוס של שונצינא.

בית-הדפוס של ישראל נתן שונצינו (יליד אשכנז) הוציא לאור את החומש, משנה וחלק של התלמוד. האלפבית הזו; הוא על פי „מסכת ברכות”, הוצאת שונצינא. כל ספרי בית-דפוס זה, של המייסד, בניו ויורשו, נדפסו באותיות שחיקו את מלאכת הסופרים, בני דורם. מלאכת הדפוס של מוסד זה היתה מהיותר משובחת ועמדה על המדרגה היותר גבוהה.

לוח
ל"א

אלפבית שני מבית-הדפוס של שונצינו.

מצויר מחדש, נוח לקריאה ויפה כמו האלפבית הקודם על לוח ל"א. הוא שוב חיקוי מדויק על פי כתבי-יד אחר, ואף כי באו בו שינויים אינו עולה בשום דבר על הראשון. עם בהירות קריאתו הוא גורם, בכל זאת, התאמצות לעינים, כי האותיות חסרות יציבות ושיווי משקל. האותיות כשהן קטנות ומסודרות בשורה, משאירות רושם טוב מזה של הצורה המוגדלת. מכל מקום אין להפחית את ערכן של אותיות-דפוס אלה של אבות מלאכת הדפוס העברי, אף כי אחד מספרי דפוס זה נדפס על ידי גרשון שונצינו, 1491, היה, אולי, מהיותר גרועים בכל תוצרת המוסד הזה.

לוח
ל"ב

האלפבית הטיפוגראפי הראשון.

אלפבית זה צויר על ידי מדפיס בעיר רומא ובגישה שונה וקיצונית לדברי צורות האותיות למלאכת הדפוס. הוא שאף למקסימום של קריאה

לוח
ל"ג

אותיות הדפוס העברית בהתחלתן.

לוח
כ"ז

כתיב „רש"י" במלאכת הדפוס.

הכתיב לפירושים, כמו שהופיע בספר הראשון שנדפס בישראל, מיוסד על כתיב שנתחבב על העם זה כמה מאות בשנים, בארצות ספרד ופורטוגל, וכפי הנראה גם בדרום איטליה. אותיות הכתיב נעתקו בידי החוקק להדפסת הספר הראשון באיטליה, פירוש רש"י לחומש, בעיר רג'יו־די־קאלאבריה, בשנת 1475 לספה"נ.

גם המדפיסים הנוצרים, הראשונים, העתיקו את הכתיב של זמנם לדברי הדפסה, בכונה להתחרות עם כותבי הספרים, והשגיחו על הדיוק בהעתקת תמונות האותיות וחקוין.

שים לב: האלפבית הזה מכיל שתי צורות של האות ל'; א', ה', ח' – רגליהן הימניות קצרות; נ', פ' – חלקיהן התחתוניים מארכים לפני האות י'.

לוח
כ"ח

כתיב „רש"י" מארץ פורטוגל.

העתקה זאת של צורות הכתיב לפירושים שימש להדפסת פירוש הרמב"ם לחומש, בשנת 1489 לספה"נ, בעיר ליסבון. כתיב פירושים זה הוא בסגנון אחר ושונה מהקודם ונתחבב בספרד ובפורטוגל. הוא דומה לקודם רק בשבע מאותיותיו, ורגליו הן פחות כפופות מבראשון.

שים לב: ל' – שתי צורות לה; א', ה', ח' – רגליהן הימניות קצרות. ספר פירוש הרמב"ם היה הראשון להופיע בדפוס בארץ פורטוגל.

לוח
כ"ט

האלפבית למדפיס אברהם פונת'.

ר' אברהם פונת', המדפיס מהעיר מאנטוא, באיטליה, הכין העתקה מדויקת של הא"ב על פי כתב־יד של ספר „נופת צופים", והדפיס אותו הספר באותיותיו המקוריות, בשנת 1480 לספה"נ. רק ספרים אחדים נדפסו על ידו באותיות־דפוס אי־שכיחות אלה.

שים לב: ג' – צורתה משונה מאוד; ה' – במקום רגל שמאלית נמצאת נקודה מרובעת, מחוברה לג' בקו דק; ך' – זנבו ובנינו המיוחד; ם', ס' – דומות; הליגטורה של א'–ל', למטה, שאי אפשר לקרוא בזמננו.

לוח כ"ד

אלפבית מפרובינציא, דרום צרפת.

הוא אחד מהיותר נהדרים שקבלנו בירושה מאבותינו במרכזי החכמה הגדולים ההם בצרפת. אלפבית זה בא מכתב־יד שנכתב בעיר פרפיניאן, בשנת 1299, ונמצא בספריה הלאומית בפאריז.

משפחת אותיות נוחה ובהירה לקריאה ומתאימה, כמו שהיא, לשימוש עיטור בזמננו. שים לב: המאונחים שבאותיות ד', ה', ח', ק' הם משיכות־עט מיוחדות וקציהם המחודדים מופיעים מעל לקוים האפקיים, הקורות.

לוח כ"ה

אלפבית של סופרי־תורה.

האלפבית הנהוג והרגיל בכל מרכזי ישראל באירופה ובכל ארצות מושבותיהם. יהודי תימן והספרדים כותבים בנוסחאות אחרים משלהם. באותיות האלה נכתבים ספרי־תורה, המגילות, מזוזות ותפילין. העיטורין על האותיות נקראים תגין. תגין משולשים באין על האותיות: ג', ז', ט', נ', ק', ע', צ', פ', ש'. תגין יחידים על האותיות: ב', ד', ה', ח', י', ק'. המסורה אוסרת לשנות את מספר התגין ולערבב אותם, או לשים אותם על החסרות.

שים לב: ח' – בנויה משני חצאים מחוברים על ידי זווית; ל' – קצה הצואר המחודד למעלה; פ' – חלקו התחתון יורד ונמצא תחת קו השורה של שאר האותיות, בכדי לפנות מקום ללשון האות. סופרי־תורה רשאים להרחיב אותיות אחדות בכדי למלא את סוף השורה, והן: ד', ח', ל', ק', ר', ת', ולעתים גם מ' סופית.

השימוש באותיות האלה, או בשינוים קלים, נמשך זה 4–5 מאות שנה.

אלפבית מארץ תימן.

לוח כ"ו

אחת הקהילות היהודיות היותר עתיקות נמצאת בארץ תימן, בדרום חצי־האי הערבי. למרות היותם נבדלים ומרוחקים, לפי מסורתם, מחיי אחיהם בשאר חלקי החבל זה יותר מאלפים שנה, עלה בידי יהודי תימן לפתח תרבות מיוחדת להם על יסודות מסורת ישראל.

אוצר תרבותם מכיל גם את מלאכת הסופר, העושה את מלאכתו בנוסח המיוחד שלו. סופריהם עושים עבודה יפה ומדויקת על הקלף, וביניהם מומחים בכתיבה מיניאטורית. יהודי תימן מצטיינים בארצם בתור רוקמים וצורפי־כסף ובשאר מלאכות־יד, ואין אולי להתפלא שהגיעו למדרגה גבוהה גם במלאכת הכתיב.

כל דבר כתוב נעשה על הקלף, בלי יוצא מן הכלל. מלאכת הדפוס עוד לא הגיעה לארץ תימן בכלל, ואין בכל הארץ אף בית־דפוס אחד. האלפבית הזה הוא כתיב תימני טיפוסי.

לוח כ"א

אלפבית מהמאה החמש־עשרה.

על פי הגדה של פסח כתובה, במוזיאון הגרמני בניורנברג. צורות האותיות דומות במקצת לא"ב על לוח 19, אבל רוב אותיותיו שונות בפרטיהן. האלפבית הזה הוא גם יותר קל במשקלו, לומר בצבע השחור שבו, ולכן יותר בהיר לקריאה. שים לב להפרשים באותיות ו', ז'.

(ארנסט כהן־ווינר, האמנות היהודית, ברלין, 1929, ע"ע 210–211)

לוח כ"ב

אלפבית על פי הגדת פראג.

ההגדה המפורסמת שנדפסה בבירת בוהמיה בשנת 1526, הכילה כמה עיטורים ותמונות על פי חקיקות־עץ, ונחשבה לספר היותר נהדר בעיני חובבי הספר העברי. הדבר החשוב לנו בספר הזה הן צורות האותיות שבו, היותר נהדרות ומשוכללות בכתב־היד של סוף תקופת ימי־הבינים, ופסגת טיבה של מלאכת סופריה.

הספר נדפס באותיות חקוקות בלוחות־עץ, על פי אותיות שנכתבו בעט. עם כל יפין אין האותיות האלה מתאימות לכל מיני שימוש, ותועלתן מוגבלת למלאכת פרסום ועיטור בשחור, או בצבעים, לשערי ספרים ולדברי פרסום קצרים. חסרות באותיות האלה "נקודות ראייה", שבהן תאחו העין הקוראת במהירות. כשהן מסודרות בשורה, הקוים השחורים והכבדים של הקורות האפקיות הופכים את השורה לחסרת חיים ומונוטונית, וביחוד כשהאותיות צפופות וחסרות ריוח מספיק ביניהן. אותיות כאלה נתחבבו ביותר על סופרי כתב־היד והמגילות המעוטרות בצבעים.

אותיות־דפוס על פי צורות אלפבית כזה, שבהם השתמש מדפיס יהודי בעיר זשולקוף, פולין, בשנת 1723, להדפסת ספר תהלים, לא השביעו את רצון המבינים מפני הסיבה שזכרה לעיל. הנסיון הראשון בשימוש להדפסה נעשה בשנת 1540, ע"י המומר יוהניס הליץ, בקראקוי, פולין, והתוצאות היו יפות. האותיות היצוקות שלו לא היו כה שחורות, כבדות, ולא הפריעו בעד הקריאה. החברה "סונצינא", בברלין, יצקה אותיות ממין זה בשנת 1931 על פי ציוריו של ה' באהמר. גם החומש שנדפס על ידי החברה הזאת אינו משביע רצון קוראיה מפני צפיפות אותיותיו וחוסר "נקודות ראייה". אבל במלאכת הפרסום ועל שערי־ספרים של זמננו הרושם דוקא נעים ושימושו רב בארץ־ישראל.

לוח כ"ג

אלפבית של מציירי כתבי־יד.

בנוסף הדומה לקודם, בלוח כ"ב, ומאותה תקופה. שימש למלאכת עיטורים למגילות, הגדות, ספרים וכתובות וכו', בשני צבעים או יותר.

שים לב לפרטים באותיות האלה: ל' – רגלה כפופה; ט' – עמודה השמאלי מחודד למטה ודורש משיכת-עט מיוחדת בעמוד; כ' – בצורת עיגול; מ' – חרטומה קצר; ח', ס', ת' – עם עמודיהם השמאליים המחודדים והעולים קצת; האותיות הסופיות ויורדיהן המארכים יותר מכפי הרגיל.

(על פי כתב־יד מספרד)

אלפבית מהמאה השלשעשרה.

על פי כתב־יד ממוצא צרפתי־אשכנזי. שונה תכלית שינוי מכל האלפביתים שקדמו לו במבנה רוב אותיותיו. השווה ללוחות מס. 7, 8, 17. אלפבית זה מכיל שתי צורות של האות ל' – הקוים השמאליים באותיות ט', ע', ש', אינם נמצאים בצורתן זאת במקור. הם מארכים בא"ב זה בכוונה ליצור „נקודות ראייה” נוספות, להקל על קריאת האותיות במלה ובשורה. (ראה לוח ל"ד וביאוריו) המקור לא"ב זה שימש גם ליצירת האותיות בלוח 59, מספר 4, ובלוח 63, מספרים 1, 2. האות א' המקומצת היא על פי „יווא”, בלוח 59.

לוח
י"ח

אלפבית מהמאה החמשעשרה.

על פי הגדת פסח, בכתב־יד מצויר בצבעים, ממוצא אשכנזי. משפחת אותיות מלאות עוז. שים לב לתכונותיו הזרות של הא"ב הזה; ה', ח' – רגליהן הימניות קצרות; מ' – חרטומה קצר; פ' – לשונה מאונכת; ו', ז' – דומות בבנין; כל האותיות נוטות שמאלה. על המשתמש בא"ב זה למלא את החסר בו, כמו באותיות ו', ז' ואחרות. השווה ללוח י"ג.

לוח
י"ט

אלפבית של כתיב „רש"י".

הכתיב היחידי המשמש להדפסת פירושים בבתי הדפוס בימינו, התוכן נדפס באותיות „מרובע”. היות שפירושי רש"י נדפסו מאות בשנים באותיות כאלה, (או בכתיב דומה לאלה, פחות או יותר), נתפרסם כתיב זה בשם „רש"י”, אף כי הכתיב בצורתו הנוכחית לא היה עוד בזמנו. (רש"י חי בשנים 1040–1105, בערך). פירושו של רש"י לחומש היה הספר הראשון שזכה להופיע בבית־הדפוס הראשון באיטליה, בשנת 1475, בעיר רגיו־די־קאלאבריה. ראה לוח כ"ז. כתיב רש"י זה בא בצורה טיפוגראפית, על פי כתב־יד ישנים.

לוח
כ

לוח
י"ד

אלפבית מהמאה האחת-עשרה.

על פי כתב-יד של פירוש הרמב"ן לספר קהלת. אחד הכתיבים שמהם התפתח כתב "רש"י". כתיב זה ממוצא ספרדי, הוא אחד מהיותר עדינים בקווי בנינו הכפופים. האותיות ג', ז' בצורות אי-שכיחות, ואותו דבר האות ש' עם השן האמצעי הבלתי מחובר. שים לב גם למצבו המאונך של הלשון באות פ'. האות ל' נתונה פה בשתי צורות, השונות קצת אחת מרעותה, במלים שלמטה. קצות האותיות הסופיות היורדות נוטות קצת שמאלה.

(גרץ, דברי ימי ישראל, ספר ד', עמוד 173, ווארשא, 1931)

לוח
ט"ו

אלפבית מהמאה השלש-עשרה.

על פי הכתובת העברית על מצבתו של המלך פרדיננד, שהוקמה על ידי בנו אלפונסו החכם, בשנת 1279, בספרד. (שאר הכתבות הן בלשונות ספרדית, ערבית ורומית) האלפבית הזה, המיוחד במינו, הוא תוצרת ספרדית טיפוסית. הכתבות העבריות על כתלי בית-התפילה "אל-טראנסיטו", בעיר טולידו, (וקודם בית-מדרשו של ר' שמואל אבולעפיה) נעשו על פי צורות האלפבית הזה; הן יצאו קצת עבות מאותיות הלוח הזה לרגלי השימוש בגבס, שהכריח את ההוספה בעובי האותיות.

אלפבית זה מקורי הוא ויוצא מן הכלל בחינו המיוחד ובבהירות קריאתו.

(על פי צילום)

לוח
ט"ז

האלפבית של פנקס הרוגי מגנצא.

על פי פנקס הקהילה של מגנצא, בגרמנית, המכיל את שמות הקדושים שנפלו חללים במסע-הצלב הראשון, בשנת 1096.

אף כי הוא מזכיר במקצת את צורות כמה אלפביתים שקדמו לו, הוא שונה מהם, בכל זאת, בכמה פרטי בנינו ומכיל סגולות יופי משלו.

שים לב: למצבו הנמוך של האות ג'; לרגלה הקצרה של האות ל'; לצורת הג באות פ'; לקצוות היורדים באותיות הסופיות, הנוטות שמאלה ולמקומה של האות י', הבאה אחרי ג' במלה הראשונה למטה.

לוח
י"ז

אלפבית מהמאות העשירית-אחת-עשרה.

אף על פי שמזכיר בצורות אותיותיו האחדות א"ב שקדם לו (לוח ז') הוא באמת שונה ממנו ביסודו, על פי בנינו על קוים כפופים. מלבד האות א' אין בו אף קו ישר אחד.

לוח
ט

אלפבית מהמאה העשירית.

מיוסד על קטע הקלף של ספר־תורה מצפון אפריקה, והוא העתיק ביותר שהגיע אלינו. הא"ב הזה הוא בהיר לקריאה ובעל הבדלים נכרים וחריפים באותיות: ג-ג, ה-ה, ו-ו, קיימת בו גם "קרבת משפחה" מצוינת בכל האותיות, באופי בנין צורותיהן.

(נסטאדע, קטע של כתב־יד עתיק, מהמאה העשירית)

לוח
י

אלפבית מהמאה העשירית.

כולו בהיר קריאה, אף כי בנוי בצורה שונה לגמרי מהאלפבית על לוח ט'. איבריו המאונחים הם גם יותר עקומים.

(עפ"י כתב־יד עתיק)

לוח
י"א

אלפבית מהמאה האחת־עשרה.

מוצאו ממצרים. קצות הקורות העליונות נמשכים למעלה ומחודדים באותיות: ד', ה', ח'. הזוית באות ר' חדה; צוארה של ל' מארך מאוד; האנך של ק' מחובר אל גגה; הראשים מחודדים באותיות: ג', ו', ט', י', נ' ואחרות כתובות בסגנון שונה מכל האלפביתים עד הנה.

(גינצבורג וסטאסוב)

לוח
י"ב

אלפבית מהמאה השתי־עשרה.

מיוסד על כתב־יד ואותיות חקוקות בארון הקודש העתיק שהובא ממצרים אל המוזיאון של בית המדרש לרבנים בניו־יורק. כל אות ואות היא תכלית השלמות, הן בפרופורציה והן בהבדלים הברורים. קורות הגנות המחודדות והנוטות למעלה מבליטות את הא"ב הזה כיצירה מצרית טיפוסית, תוצאה של נטיות סופרי מצרים שקדמו לו. שים לב לרגל האות ל' המחודדת ולצורת ה"יורדים" באותיות הסופיות והאות ק' הדומות לחרבות. אלפבית זה היא פסגת יצירתם במלאכת הכתיב של יהודי מצרים.

לוח
י"ג

אלפבית מהמאה העשירית.

על פי כתב־יד מהמאה העשירית. אלפבית יוצא מן הכלל בהדרתו, בהירות קריאתו וצורתו המקורית. נדמה כאחד האבות של הא"ב בהגדה של פראג, משנת 1526. השוה לא"ב על לוח 22.

(סילביסטר, דזש. ס. פאליאוגרפיה אוניברסאלית)

לוח ד

אלפבית מהמאה הששית.

על פי הפאלימפסטט שנמצא בקאירה, מצרים. נכרת השפעת כלי הכתיבה, עט או קנה, במבנה האותיות. השינויים הקלים במבנה צורות האותיות אינם משנים כלל את השלדים היסודיים שנקבעו באלפבית הקודם לזה, לוח ג'.
(פרופ. פ. ס. בירקית, פראגמנטס או דהי בוק אוו קינגס, קעמברידזש, 1897)

לוח ה

אלפבית מהמאה העשירית.

מיוסד על כתב־יד ממצרים, שנת 1006. בהיר לקריאה ומתאים לשימוש בזמננו כמו שהוא ובלי כל שינויים. שים לב: רגל קצרה באות ל'; המאונך והחלק התחתון המארכים שבאות ג'.

(בארון דוד גינצבורג וסטאסוב, ל' אורנמאן העברעי, סט. פטערבורג)

לוח ו

אלפבית מהמאה התשיעית.

על פי כתב־יד ממצרים. דומה לא"ב בלוח ה', הקודם, אבל שונה בכל זאת בבנין כל אותיותיו. שים לב לצורת האות ג' לפני האות י', יתכן שיש כאן השפעת הכתיב הערבי.

(סאסון, כתב־יד בעברית ושומרונית, לוח ב')

לוח ז

אלפבית קדום מארץ ספרד.

על פי כתב־יד מהמאה י"א או י"ב. שים לב: קו דק באות א'; חלקה התחתון של האות ג' המאריך ומצבו למטה, מתחת לשורת האותיות; ז' שונה מצורתו הקדומה; צורות האותיות נ', פ' לפני י'; האות ב' שונה תכלית שינוי מהאות כ', ואותו הדבר באותיות הקרובות במבנה: ג-ג, ו-ז. אותיות הדפוס שלנו אינן כה בהירות לקריאה. כל אותיות הא"ב הזה שונות מאחיותיהן הקודמות מבלי קילקול קריאתן.

(אלקאן אדלער, קאטאלוג של כתב־יד, תמונה 55)

לוח ח

עוד אלפבית קדום ממוצא מצרי־ספרדי.

מיוסד על כתב־יד בסגנון בלתי מצוי וברור לקריאה. דומה כאילו היה אחד מאבותיו של כתיב "רש"י". ממציא הנוסח הזה נהג לחבר באופן חדש את "גגות" האותיות אל צמודיהן, או רגליהן, כמו באותיות: ד, ה, ח, ט, ת. האותיות מ', ש', בנויות באופן שונה מבשאר האלפביתים הקודמים.

(אלקאן אדלער, קאטאלוג)

במשך ארבע או חמש מאות שנה נמשך השימוש בשני הכתיבים האלה עד שנצחה הארמית ודחתה את האותיות הקדומות. החשמונאים, ואחריהם בר-כוכבא, טבעו מטבעות באותיות הקדומות, אבל נראה כי לזה גרמה רק הקנאות הפטריוטית של מנהיגי העם המשוחרר. בזמנם של החשמונאים היו עוד, בלי ספק, כמה יודעי כתב-רעץ והיה עוד טעם למעשי המושלים המשחררים, אבל בזמנו של בר-כוכבא חדל לגמרי השימוש בכתב העתיק והמיושן, וטעמו הוא היה, אולי, רק לאומי-פוליטי.

האלפבית הנתון פה מיוסד על כתבות חרוצות על שרידי בנינים עתיקים וגם עפ"י רצפות-פספסים, מוזאיקה, של חרבות בתי-כנסת בגליל. חסרות באלפבית זה כל האותיות הסופיות. הן תופענה אחרי כמה מאות שנים.

ג – כתיב ארמי קדום.

על פי מכתב על פאפירוס מהמאה הרביעית לפני ספ"ג, ששלחה קהילת היהודים בעיר גב (על האי אלפנטין, במצרים) אל הכהן הגדול בירושלים. אפשר להכיר את אבות האותיות של זמננו בכמה מן האותיות הארמיות האלה.

נע. זאכא, דריי אראמאישע פאפירוסקונדען אויס עלעפאנטינא, 1908.
בערלין. קעניגל. אקאדעמ' דער וויסענשאַפֿט.

אלפבית עברי מהמאה החמשית.

עפ"י מכתב שנכתב בגליל, א"י. מכיל אותיות סופיות: ך', ם', ן'. האותיות הסופיות ף', ץ' נוספו פה על ידי המאסף לשם השלמת הא"ב. אפשר כי א"ב זה הכיל גם את האותיות האלה. למרות היותו עתיק ימים קריאת הכתיב הזה קלה וברורה.

נספריה לידיעת ארץ-ישראל, ט"ז, בעריכת ש. ייבין, הוצ' מוסד ביאליק, ירושלים, תרצ"ז

אלפבית ארץ-ישראלי מהמאה החמשית.

מיוסד על כתבות מצבה משנת 433 לסה"נ, שנמצאת בגור-אל-צפיה, בגליל, ועל פי חומר דומה לזה, אותיות מעשה חרט.

ההפרשים בין אותיות הקרובות במבנה הן ברורות: ג-נ; ו-ז; ם-ס. במובן ההפרשים א"ב זה הוא מפליא בטיבו ועולה על כל אותיות הדפוס של זמננו. הצורות היסודיות של האלפבית המקובל נקבעו כבר באותיות האלה.

(אנציקלופדיה "אשכול", חלק ב', עמוד 740)

לוח
ב

לוח
ג

מימי קדם עד המצאת הדפוס.

לוח
א

א – אלפבית עברי, רעץ או ליבונאה.

אלפבית דומה לזה של צידונים, מואבים, שומרונים וכו', שהיו משתמשים בו יושבי ארץ-ישראל ובארצות הסמוכות. היהודים השתמשו בו עד סוף בית שני, בערך. אותיות מספר באות פה בצורות שונות. השומרונים משתמשים באלפבית כזה עד היום.

שמות האותיות ופירושם הם:

א – אלוף, שור; ב – בית; ג – גמל; ד – דלת; ה – אשנב; ו – וו, מסמר; ז – זין, חרב; ח – חיץ, גדר; ט – נחש או נאד; י – יד; כ – כף; ל – מלמד לשורים; מ – מים; נ – דג; ס – סעד, משען; ע – עין; פ – פה; צ – קרס לצדי דגים; ק – חריר המחט; ר – ראש; ש – שן; ת – סימן, צלב.

חוקרי הכתב אינם תמימי דעה בדבר מוצא השמות של האותיות העבריות. יש אומרים כי מוצאם עפ"י הדברים השונים ששימשו לצורות הפיקטוגראפים, הסימבולים שנתקבלו להביע את הצליל ההולם, כמו: ראש השור, אלוף, שמש לצליל א'; צורת הבית לאות ב', וכו'. אבל מתנגדיהם סוברים שאי אפשר לזהות את כל הדברים עם כל האותיות הא"ב הקדום. ויש סוברים כי השמות הידועים לנו נתחברו בזמן עתיק ע"י מלמדים להקל על התינוקות את לימוד צורות הסימבולים.

ב – מרובע או אשורי.

האלפבית המכונה מרובע, אף כי רוב אותיותיו אינו בצורה מרובעת, הוא ממוצא הכתב הארמי, או סורסי. מפני ערבוב מושגים נקרא גם אשורי, כי גם האשורים התחילו להשתמש בא"ב זה בזמן ידוע, נוסף לכתב היתדות שלהם. אפשר כי אלפבית זה הוכנס ע"י עזרא הסופר, אף כי אי אפשר לקבוע בהחלט את זמן חדירתו בקרב היהודים. אבל ברור כי שימוש התחיל קרוב לתקופת שיבת ציון מגלות בבל. (ראה את האותיות למטה בלוח הזה וביאורים לג') טבעי הוא שיחד עם שפת הדיבור הארמית יתחיל גם השימוש באותיות הארמיות, שצורותיהן פשוטות בהרבה מהכתב העברי-כנעני. אפשר, גם כן, כי התפשטותו של כתב ארמי זה בכל ארצות המזרח הקרוב השפיע על הדבר. השפה הארמית נהפכה בתקופה ההיא לכעין לשון בין-לאומית בקשרי מסחר ודיפלומטיה, כפי שמוכיחים חוקרי תולדות המזרח הקרוב.

האלפביתים בשביל הקובץ נבחרו מבין כתבי־יד הבאים מארצות שונות והם טיפוסיים לתקופות השונות בארצות אירופה, אסיה ואפריקה. כולם הועתקו בזהירות רבה ממקורות נאמנים ובדוקים. השינויים, כשנעשו פה ושם, נזכרים בביאורים ללוחות.

נוסף לאותיות והגראפיקה נמצאים ארבעה לוחות המכילים את „העיטורים העממיים היהודיים“ (אידישע פאָלקס ארנאמענטן) שנדפסו פה מחדש, עפ"י חוברת שהופיעה בוויטבסק, רוסיה, לפני חצי־יובל שנים. הנימוקים להדפסה חדשה זאת נתונים על הדף האחרון של הביאורים ללוחות. המקורות של האלפביתים ושאר החומר הנדפס נתונים לביאורים ללוחות. בעזרת הרשימה הביבליאוגראפית ימצא המתעניין בכתוב העברי את שמות הספרים אשר שמשו מקורות למאסף החומר האלפביתי הזה. שם נמצאת גם רשימת ספרים קצרה באנגלית ושפות אחרות על מקצוע האותיות.

המבוא והביאורים ללוחות נתונים בעברית ואנגלית, בכדי שתוכן הספר יובן גם לקוראים מחוץ לגבולות ארצות־הברית, ומפני שאין עוד ספר־עזר כעין זה בנמצא בשום מקום.

מבוא

בספר הזה נעשה הנסיון הראשון לאסוף בכרך אחד את מבחר הכתיב העברי והגרפיקה של תקופה בת אלפים שנה, בערך.

העדרו של ספר-שימוש ממין זה, המכיל צורות הכתיב העברי המסורתי גרם לכשלונם של כמה אַמנים ומציירים גראפִים.

מלבד החיבורים הספורים והקובצים על כתיב־יד עתיקים, פליאוגרפיה ואינקונבולה, אין עדין אף ספר־עזר אחד, שיגיש לעובד בשדה הזה, את החומר התמציתי לשימוש במלאכתו. הספרות הדלה שנדפסה על הנושא הזה אזלה מן השוק מכבר ואין להשיגה.

מאסף הקובץ הזה, אַמן־גראפיקה לפי מקצועו, הרגיש בעצמו את כל הקושי הכרוך במלאכה הזאת. אחרי שהקדיש זמן ומרץ רב לחקירה בהתפתחות הא"ב העברי וגילגוליו הרבים במשך הדורות, עלה על דעתו שאולי יועיל לחבריו במקצוע הזה בהוציאו לאור את תוצאות חקירותיו.

התקדמות האמנות הגראפית הכללית והשגיה הכבירים בכל קצוי העולם באו, במידה מרובה, לרגלי ההפצה של הספרות המקצועית הרחבה בכל לשונות אירופה החשובות. המאסף מקוה כי הוצאה לאור של הקובץ הזה תועיל להשבחתה של אַמנות האותיות העבריות.

לא מיותר יהיה להזהיר את האמן שאינו רגיל באותיות העבריות על החשיבות הרבה של "בהירות הקריאה" בכל אות ואות שיוציא מתחת ידו. תנאי ראשון הוא ויסודי, חוק ולא יעבור. עליו להכיר את הקורא העברי והרגלי־ראייתו בקריאה. וכמו שהוא זהיר בשמירת השלד היסודי של האות הלאטינית, או הרוסית, באותו היחס הרציני ובאותה הזהירות עליו להעתיק גם את צורות האותיות העבריות המקובלות, או לעצב צורות חדשות, לפי רוח המסורת היהודית. צורות האותיות העבריות הן לא רק מורשת תרבותית, הן גם חלק של הכרתו של הקורא היהודי.

בגבולות המסורת ובהירות־הקריאה נשאר עוד כר נרחב לחידושים בסיגול האותיות לצרכיו השימושיים השונים של האמן, כמו שיוכח בעיינו בלוחות הקובץ הזה.

הוא ימצא בקובץ הזה אוצר ממבחר יצירותיהם של הסופרים העברים, מדפיסים ואמנים גראפיים של העבר וההווה.

Copyright 1950, by Reuben Leaf, New York, N. Y.

אסור להכין ריפרודוקציות של הספר
הזה, או חלקים ממנו, בלי רשיון המו"ל.

כל הזכויות לריפרודוקציה
מיכנית של האותיות והציורים
שבספר הזה שמורות בידי
המחברים. השימוש בהם
לשם יציקת אותיות או איזון
מטרה שהיא מלבד השימוש
בציור-יד, אסורה היא בלי
רשיון בכתב מאת
המחברים.

הוצאת

הסטודיה של ראובן ליף, 324 מזרח רחוב 18, ניו-יורק, נ.י.
נדפס בארצות הברית דאמריקה.

אזער אלף-ביתים

מימי קדם
עד זמננו

ראובן לייף

ניו-יורק

1 1012 01117 7856

[illegible]

PRINTED	IN U. S. A.
---------	-------------

אזכר
אלף-ביתים
מאת
ראובן לייף